

ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ДЕМОКРАТИЈЕ
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
ЗА 2017. ГОДИНУ

Београд, јануар 2018.

ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ДЕМОКРАТИЈЕ
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
ЗА 2017. ГОДИНУ

Издавач

Удружење грађана Напредни клуб,
Захумска 23Б/86, 11 000 Београд, Србија,
www.napredniklub.org, info@napredniklub.org

За издавача

Чедомир Антић

Уредник

Игор Вуковић

Лектор

Весна Смиљанић Рангелов

Аутори

Чедомир Антић
Петар Лађевић
Милица Тркља
Ивана Лешчен

***Председнички избори у Републици Србији
као доказ тенденције ка повећању ауторитарних
карактеристика политичког система***

Од времена владавине Слободана Милошевића председнички избори нису били праћени већим неправилностима и што је још важније неравноправношћу учесника. Деловање и јавни наступ кандидата владајуће коалиције јасно су указивали на суштинске промене у уставном положају шефа државе и на криминализацију свих његових противника. Неравноправност се огледала у питањима кандидовања, вођења кампање, кампањом увреда, дисквалификације и криминализације политичких противника преко приватних и парадржавних медија под јасним утицајем и контролом владе, те урушавањем устава какве су Републичка изборна комисија и Радиодифузни савет што је и изазвало грађанске демонстрације које су уследиле изборима. После избора нови председник републике наставио је да се понаша и делује као да је и даље на челу извршне власти и није се, упркос наводној пракси успостављеној 2012. одрекао дужности шефа странке.

***Законодавна власт као огледало
демократије у Србији показује
њено систематско урушавање***

Ни у време владавине режима Слободана Милошевића народна скупштина није била у толикој мери маргинализована као током 2017. године. Рад одбора, у потпуности потчињен влади СНС, без председника из редова опозиционих странака, каква је пракса постојала током неких од ранијих влада, учестали инциденти, став председнице парламента и однос који је у потпуности неравоправан (новембра 2017. 90% опомена председнице било је изречено посланицима опозиције), такође однос извршне власти према законодавној (добар пример је злоупотреба пословника о раду парламента приликом расправе око државног буџета захваљујући чему је опструисана расправа). Несамосталност посланика, неспремност на дебату, нетолеранција према ставовима опозиције, њена суштинска криминализација и неприхватање народних иницијатива јасно указују на опадање демократије у Србији. Увреде посланика као и настојање да скупштина забави грађане уместо да их додатно укључи у политику специфичност су сазива са великом напредњачком већином.

Медији у служби режима: јавни сервиси пасивизирани и деградирани, установе за контролу урушене, приватни и парадржавни медији у кампањи која је мање демократска и радикалнија од Милошевићевих медија за време трајања рата

Све анализе српских и страних организација које прате слободу медија говоре о неравноправности политичких субјеката и злоупотреби медија у служби једне личности, одане јој странке и власти коју остварују. Притом, деловање приватних и параджавних медија – чије је финансирање нејасно и који често добијају велики део новца којим се (по правилу непотребно и без праведног и транспарентног тендера) рекламирају и оглашавају јавна предузећа (која стоје под непосредном контролом владе) – показује праву природу настајућег режима. Она је насилна, заснована на мржњи најсиромашнијих и најнеобразованијих грађана и страху дела народа од држава и појединаца са којима режим у Србији парадоксално добро сарађује.

Судство неактивно у заштити демократије и угрожено од стране власти

Извесно је да је судска грана власти слабија од извршне и законодавне. Одлуке Уставног суда о уставности бриселског споразума (када се прогласио ненадлежним чиме је срушен уставни систем заснован на консензусу из 2006. године)¹ показале су да Уставни суд нема капацитет да се меша у било које питање које задире у интересе тренутне власти у Србији. Нерегуларности, злоупотребе и отворено насиље какво је испољено на локалним изборима у Пећинцима одржаним 24. децембра 2017. показује сву слабост судске власти и њену неререформисаност. После потврђене ослобађајуће пресуде бившем министру Предрагу Бубалу реакција власти била је таква да је из самог врха судства у Србији стигла изјава о томе да се овакав притисак не памти и како се тако нешто није догодило ни за време Милошевићевог режима.

ЕУ као фактор стабилизације режима уместо стабилности Србије и региона

Извесно је, према расположивим извештајима и другим подацима, да Србија није задовољила агенду потребну за прикључивање ЕУ кад је реч о демократским стандардима. Ипак, упркос томе поруке власти и појединих високих представника ЕУ говоре у прилог закључцима да је демократија у Србији у фази напредовања. Реч је о дугорочним прагматичним интересима ЕУ и НАТО у вези са афирмацијом државности Косова и Метохије, те односима Србије са Црном Гором, БиХ и Хрватском. На тај начин ЕУ постаје саучесница у урушавању демократије и њених услова ради одржања наводне стабилности а све у духу уверења о културној дефектности српског народа коме је потребан некакав политички старатељ.

---

¹ Бриселским споразумом Република Србија је предала део својег суверенитета и овлашћења у судству и унутрашњим пословима над грађанима који су јој лојални а који живе на Северу Косова. Ова одлука донесена је без расправе у Народној скупштини, противно свим ранијим законима и платформама донесеним на влади и Народној скупштини. Уставни суд се огласио ненадлежним по овом важном питању.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Током 2017. године² у Србији су одржани избори за председника Републике. Искуство је показало да је питање избора шефа државе кључно за целокупан изборни процес, будући да су од обнове вишестраначке демократије пре двадесет и седам година, приликом великих промена власти 2000. и 2012. године, увек промене на челу републике (Србије и СР Југославије) водиле ка губитку легитимитета изабраних установа законодавне и извршне власти. Зато су априлски избори за председника Републике из 2017. године били двоструко важни. Одлуком да тадашњи премијер буде кандидат за председника и да актуелном шефу државе буде ускраћена кандидатура за други мандат (што се у Србији до сада никада није десило док је странка којој председник припада на власти) Вучић је и формално постао шеф једног режима, док је победа над опозицијом афирмисала велику власт коју је у својим рукама сабрао.

Председнички избори отворили су неколико великих и важних питања. Може се рећи да је по први пут од 2000. године и покушаја тадашње Милошевићеве власти да фалсификује изборе, те каснијих сумњи у одлуке Савезне изборне комисије и Врховног суда СР Југославије у корист Демократске опозиције Србије дошло до сумњи у регуларност изборног процеса.³

Председнички избори отворили су питање несређених бирачких спискова, неравноправности учесника у изборима пред установама контроле изборног процеса – Републичке изборне комисије и установама контроле слободе медија РЕМ-а. Странке нису биле равноправне ни кад је реч о истицању кандидатура, тачније овера потписа.⁴ Коначно, питање медијске заступљености и ресурса на располагању странкама такође није давало много шансе за равноправан наступ и поштене изборе.

Од посебног значаја за процену стања демократије у једном друштву несумњиво је спремност владе на дијалог око важних питања и степен њене толерантности пре-

---

² Реч је о раздобљу од децембра 2016. до децембра 2017. године.

³ Влада СНС-а успостављена је 2012. после медијски сасвим успешних тврдњи тадашњег кандидата за председника републике Томислава Николића да су избори фалсификовани. Тада су Николић и Вучић показавили цакове са гласачким листићима које су наводно негде пронашли. Пет месеци касније, октобра 2012. надлежно тужилаштво је одбацило кривичну пријаву. Vuk Z. Cvijić, *Okončana afera „Džak”: Nije bilo krade glasova*, *Blic*, 16. 10. 2012, <http://www.blic.rs/vesti/politika/okoncana-afere-dzak-nije-bilo-krade-glasova/9pkytm7> (сајт посећен 23. 12. 2017). Извештај организације Фридом Хаус: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2012/serbia> (сајт посећен 23. 12. 2017); Поред 47 приговора Републичкој изборној комисији, уочене су неправилности у изборним списковима, а пријављени су и покушаји мита, злоупотребе полиције и државних служби. Нити један од тих случајева није разрешен. Ana Kaplij, *Dveri: Brojne nepravilnosti na izborima*, *N1*, 02.04.2017., <http://rs.n1info.com/a239496/Vesti/Vesti/Dveri-Brojne-nepravilnosti-na-izborima.html> (сајт посећен 12. 01. 2018).

⁴ О овом проблему писали су аутори извештаја ОЕБСА после скупштинских избора из 2016. године., *REPUBLIKA SRBIJA, PREVREMENI PARLAMENTARNI IZBORI* 24. april 2016., <http://www.osce.org/sr/odihr/elections/serbia/259021?download=true, str. 8> (сајт посећен 23. 12. 2017).

ма опозицији. Таква толеранција је у време влада Александра Вучића управо нестала. Дебате су ретке на програмима јавног сервиса. Приватне и параприватне телевизије и други медији, често у власништву особа блиских првом човеку режима, воде истинску харангу против сваког ко другачије мисли. Бизаран лични, мржњом надахнут и искључив став не задржавају само власници и уредници приватних медија већ и функционери владајуће странке. Током кампање показало се да Александар Вучић има своје медијске и политичке „јастребове“ који не само да заступају политику владе, већ свесно и систематски радикализују и екстремизују јавност. Вучићеви манири из времена док је био генерални секретар шовинистичке, насилне и ауторитарне Српске радикалне странке, само су постали баналнији и акутнији. Његова настојања да непрекидно буде у средишту пажње јавности нису фокусирана на представљање резултата његове власти већ, напротив, на његово настојање да одговори свим критичарима. Чак и као новоизабрани председник Србије, он у редовним наступима у јавности заузима неизменично агресиван став и паћенички настојећи да своје противнике оптужи не само за погрешке, непоштење или неспособност, већ и за злу намеру, бизарну злобу (често их оптужује да му нападају породицу) и нелојалност држави. Површна анализа прорезимских медија показује да су држање власти и њене кампање радикалнији него у време рата и санкција.

Извештај Канцеларије за демократске институције и људска права ОЕБС-а о председничким изборима јасно указује на неравноправност кандидата у изборној кампањи, медијима, финансирању...⁵ Такође указано је и на недостатак правног оквира који би омогућио поштен изборни процес. Да изборно законодавство није унапређивано од 2006., аутори ОЕБС-овог извештаја примећују да није регулисано ни питање исправности и транспарентности бирачких спискова.⁶

Анализе страних организација које посматрају степен демократије у појединим државама показују пад демократских стандарда или, у бољем случају, стагнацију. Комбиновани са ојачавањем једне партије и њеног председника, те поновним учвршћивањем темеља монизма, какав није виђен од избора 1992, који не би могли бити успостављени без споразумног подривања демократских установа од стране српских елита, власти и одређених кругова из САД и ЕУ, можемо рећи да је на парламентарним изборима 2016. и председничким изборима 2017. створен темељ за успоставу ауторитарне власти и подривање демократских установа и грађанских слобода.

Велики недостатак реформског и демократског капацитета садашњих власти је и чињеница да су, по инерцији из радикалских година, вође СНС-а и савезника непрекидно у изборној кампањи. Као вештаци кампање они не брину о чињеницама већ о утиску. Бројна обећања, пре свега Вучићева (решавање случаја Савамала, обећани ритам реформи, градње...)⁷, касније систематски нису спровођена, чиме је напуштена добра демократска пракса успостављена после доласка демократских власти на власт у првим општинама 1992. и 1996/97. године.

Питање степена демократије у некој држави неодвојиво је везано за спремност владе да толерише и уважи другачије мишљење. Током владавине напредњачких коалици-

---

5 *REPUBLIKA SRBIJA, PREDSEDNIČKI IZBORI* 2. april 2017, *Izveštaj Misije OEBS/KDILJP-a o proceni sprovođenja izbora, Konačni izveštaj*, Varšava jun 2017., <http://www.osce.org/sr/odihr/elections/serbia/330296?download=true> (сајт посећен 23. 12. 2017).

6 Исто, 8.

7 Neispunjena obećanja Vučića, <http://www.istinomer.rs/clanak/1853/Neispunjena-obećanja-Vucica> (сајт посећен 23. 12. 2017).

оних влада, обновљени су односи хладног грађанског рата у Србији. Упркос томе што декларативно спроводи реформску политику петооктобарских коалиција окренуту ЕУ и реформама, актуелна влада наступа у својим критикама према претходним владама са позиција последње Милошевићеве администрације. Поред тога, парламентарни медији у наводном приватном власништву воде и антизападну политику, која је у суштинској супротности са политиком коју годинама инспирише актуелни председник Републике Србије. Немогуће је изградити демократску државу ако оптужбе према опозицији, поред неспособности и непоштења, непрекидно садрже и читав сет оптужби који представља као антидржавни и страни елемент.

Питање корупције темељно је злоупотребљено у српској политици. Владе ДОС-а постале су злогласне због корупције. Иако је она наводно постала нижа због успостављања трајног мира, обнове правне државе и интеграције Србије у међународну заједницу, транзиција је донела нове размере корупције, а већа слобода медија учинила је да она постане у далеко већој мери озлоглашена у јавности.⁸ Победе СНС-а и стварање његових коалиционих влада непрекидно су повезиване са великим обећањима и активностима у сузбијању корупције. До данас, после пет година, постало је јасно да су резултати скромни и да су правоснажне пресуде, чак и симболичне, недовољно бројне.

---

8 Ствари се међутим, у перцепцији како грађана Србије тако и страних инвеститора нису много промениле током ове деценије. *Гоати: Корупција највећи проблем Србије, Тањуг*, 30. октобар 2010., <http://www.novosti.rs/%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0/%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%88%D1%82%D0%B2%D0%BE.395.html:305771-Goati-Korupcija-najveci-problem-Srbije> (сајт посећен 23. 12. 2017); *D&B: Sajber kriminal i korupcija najveći problemi u Srbiji*, 03. 10. 2017, <http://cik.co.rs/2017/10/03/db-sajber-kriminal-i-korupcija-najveci-problemi-u-srbiji/> (сајт посећен 23. 12. 2017).

МЕДИЈИ И ДЕМОКРАТИЈА

Странке владајуће коалиције представљале су медије као слободне, непрекидно се позивајући на наводно неутрално или чак опозиционо оријентисане јавне сервисе или медије у власништву државе. Притом, износили су и нетачне податке тврдећи да је представљање деловања СНС-а и његових кандидата било у корист владајућег режима. Чињеница је, међутим, да је премијер Вучић наступао и у државној функцији, те да су државне активности као и често после 1990. биле у служби изборне кампање. Активности режима СНС-а и савезника у предизборној кампањи и употреба државе и државних ресурса нису, међутим, по свом обиму виђени чак ни у време избора из деведесетих година. У централним емисијама електронских медија, Александар Вучић је у марту 2017. био као председнички кандидат четири пута више присутан од опозиционог кандидата Саше Јанковића, који је на изборима добио највише гласова међу опозиционим кандидатима.⁹ Дакле, већ од почетка дата је јасна предност режимском кандидату. Када томе додамо деловање парламентарних медија, од којих су неки имали велику и значајну помоћ из буџета или добијају велика средства за рекламирање од државних, монополистичких предузећа – јасно је да Србија спада у ред европских држава са најмање медијских слобода неопходних за деловање демократске државе.

Процес кандидовања и кампања показали су мањкавости демократије у Србији. Кандидати су били наилазили на препреке приликом оверавања потписа, док је режимски кандидат без тешкоћа обезбедио потребне услуге нотара. Релативна затвореност медија била је праћена нејасноћама и злоупотребама у раду Републичке изборне комисије (РИК) и Регулаторног тела за електронске медије (РЕМ). После избора су данима трајали протести у више градова управо због поновљеног (тако је било и на парламентарним изборима 2016) лошег рада установа које су основане како би обезбедиле поштене изборе. Приметно је систематско урушавање и маргинализовање ових установа које су од велике важности за функционисање савремене демократије.¹⁰

Опозициони кандидати и посланици били су неравноправни током протекле године. Велика већина коју СНС има у скупштини употребљавана је како би био потиснут глас опозиције. Од систематског заглашавања тог гласа, подстицањем ригидних, често неспремних посланика СНС да се „старају“ (дакле да реагују на сваки њихов говор) о појединим опозиционим посланицима у скупштини, систематског настојања да поједини посланици буду и лично дисквалификовани, па до кампање против ранијих влада и реформи које су долазиле управо од оних који су те реформе наставили да спроводе и тврде да су у томе успешни.

---

9 „BIRODI: Zloupotrebjeni rezultati monitoringa medija u kampanji“, <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/4158/>, Beograd (сajт посећен 2. 12. 2017).

10 *REM izuzimanjem iz kampanje otvara prostor za zloupotrebu*, Centar za istraživanje korupcije, 10. 03. 2017., <http://cik.co.rs/2017/03/10/rem-izuzimanjem-iz-kampanje-otvara-prostor-za-zloupotrebu/> (сajт посећен 23. 12. 2017); CRTA traži uvid u zapisnike iz RIK-a, N1 Vesti, <http://rs.n1info.com/a244187/Vesti/Vesti/CRTA-trazi-uvod-u-zapisnike-iz-RIK-a.html> (сajт посећен 23. 12. 2017).

Радикализација односа према опозицији посебно је дошла до изражаја након што је Александар Вучић изабран за председника Републике Србије. Уместо да после победе која је била изразита и однесена у првом изборном кругу, подстакне умиривање ситуације и позове опозицију на дијалог, Вучић је наставио да обавља послове и изјашњава се о темама широког спектра. У медијима је наступао далеко чешће него Ана Брнабић, нова председница Владе. У телевизијским емисијама у којима је или наступао сам или „разговарао“ са модерираним групом новинара или јавних личности, наступао је острашћеније и резолутније него раније.¹¹

Настојање власти да велику подршку коју им бирачи на изборима дају представе као оправдање за могући дефицит демократских установа, подсећа на оправдања која су износили ранији ауторитарни режими, пре свих Милошевићев. Покушаји да као противника влади СНС-а, целокупном режиму и Александру Вучићу, представе некакву уједињену опозицију коју чине екстремисти са свих страна политичког и идеолошког спектра те неименоване мрачне силе из иностранства, представљају повратак мрачног наслеђа, а познато је да свака диктатура почиње прво речима било да су јавно казане или написане. Покушај да представе демократску опозицију као ДОС – некакву језику хидру која је наводно владала Србијом од 2000. до 2012.¹² – такође је дубоко ауторитаран и води поделама међу грађанима уместо даљој интеграцији српског друштва. Макар у функцији председника републике Александар Вучић требало би да допринесе народном јединству и интеграцији, али он непрекидно ради управо супротно.

---

11 У једну емисију донео је чак и свежањ папира са одштампаним текстом коментара на твитеру. „Bez druge strane – Vučić 'debatuje' s odštampanim tvitovima“, *N1 Srbija*, (сајт посећен 5. 9. 2017). <http://rs.n1info.com/a315842/Vesti/Vesti/Bez-druge-strane-Vucic-debatuje-s-odstampanim-tvitovima.html> (сајт посећен 2. 12. 2017).

12 Током наведених дванаест година ДОС је постојао свега једну и по, а у умањеној верзији мање од четири године. Владе чије су окоснице биле ДС и/или ДСС имале су подршку СПС-а (највећег коалиционог и чак предизборног савезника СНС-а) током најмање седам година.

ДЕМОКРАТИЈА И УКЉУЧИВАЊЕ У ЕУ

Реформе и демократизација српског друштва на путу ка пуноправном чланству у Европској унији (ЕУ) касне, датуми из акционих планова су истекли и Влада Србије донела је у последњем кварталу ове године одлуку о ревизији Националног програма за усвајање *Acquis-a* (НПАА). Приступило се и ревизији акционих планова, који обухватају обавезе Србије и прате их амбициозни рокови у погледу напредовања у преговорима у поглављима 23 и 24.¹³ Прошло је деветнаест месеци од њиховог усвајања у априлу 2016. године, када је Србија припремила и бројне измене законодавног и институционалног оквира. И дошли смо до тога да усклађивање српског са европским законодавством неће бити завршено, како је предвиђено, до краја 2018. године. Рок се помера на 2021. годину. Ово је трећа ревизија НПАА, којој је у 2017. години, још једној изборној, претходио изостанак обавезних тромесечних извештаја које је Министарство за европске интеграције (МЕИ) требало да подноси Влади Републике Србије. Очито је да Србија касни у реформама, усклађивању домаћег и ЕУ законодавства, а тиме и у европским датумима, који су самодиктат ове владе Републике Србије и њених министарстава. Наш народ би рекао једно су жеље, а друго могућности и капацитети, једно папир, а сасвим друго стварност српског друштва и државе. Како год, учестали изборни процеси у Србији од 2012. године и очито слаб учинак у реформским захватима у преговарачком процесу са ЕУ, посебно последњег кабинета на чијем је челу премијерка Ана Брнабић, у односу на преамбициозне планове које смо скројили на основу „Преговарачког оквира“, учинили су да после критика у Извештају коалиције прЕУговор о напретку Србије у поглављима 23 и 24 – октобар 2017. године дође и до признања одговорних у Влади Србије. Наравно, али не и по сваку цену прихватљиво, у препознатљивом стилу, крив је критичар, а не „стваралац“.¹⁴

„Да су приликом израде овог Извештаја имали потребу да нас чују [коалиција прЕУговор], објаснили бисмо им да смо потпуно свесни свих рокова који су истекли, али и оних који су достигнути, свих мера које је требало спровести, као и оних које су спроведене, па је потребно ићи даље од тога – већ смо кренули у припреме за ревизију ових Акционих планова“, навели су Министарство за европске интеграције и Преговарачки тим у саопштењу издатом 25. октобра ове године.¹⁵ Овај пример у европским пословима указује колико је битно за Србију да гради демократију у исполаризованом стању ставова цивилног сектора и њиховог односа према Влади Србије, ресорним министарствима, Преговарачком тиму и свима који су задужени за успешност и динамику демократских реформских процеса и интеграције. Реч је о томе да су с једне стране Национални

13 Ова поглавља посвећена су поштовању демократије и људских права.

14 Milan Aleksić, *PREUGOVOR ALARM IZVEŠTAJ O NAPRETKU SRBIJE U POGLAVLJIMA 23 i 24*, Beograd, oktobar 2017. godine, file:///C:/Users/Cedomir/Downloads/oktobar_2017_izvestaj_koalicije_preugovor_o_napret.pdf (сајт посећен 23. 12. 2017).

15 МЕИ: *Да су хтели да ишају, гобили би одговоре*, 25. октобар 2017., <http://www.mei.gov.rs/src/vesti/1171/189/335/detaljnije/mei-da-su-hteli-da-pitaju-dobili-bi-odgovore/> (сајт посећен 23. 12. 2017).

конвент за ЕУ, који је, како подсећају МЕИ и Преговарачки тим „постао део процедура за усвајање свих преговарачких докумената“ и изузетно критичне друге организације цивилног друштва Коалиције прЕУговор, која није део ове платформе, али делује веома подстицајно, посебно у активизацији јавности кроз релевантне информације. После свега, извесно је да рокови предвиђени за даље укључивање у ЕУ нису постигнути од стране владе¹⁶, које их је представљала и као изборна обећања. Тиме су касиле и реформе, јер је стратегијско опредељење Србије пут до пуноправног чланства у ЕУ. Занимљиво је да је председник републике Вучић у једном од последњих интервјуа које је дао у 2017. новинару угледне медијске куће Блумберг рекао да је његов циљ да земљу доведе надомак чланства у ЕУ. Тврдио је да ће то постићи до 2022. године и истицање мандата и да се после неће више кандидовати за председника нити за премијера након тога.¹⁷ Вучићево обећање наравно говори о томе колико су формална уставна овлашћења председника и колико и то његово одрицање од формалне функције не значи одступање са власти. Србија је очигледно на путу стварања аутократије по моделу црногорске.

---

16 Влада је током више од пет година имала најчешће двотрећинску подршку у Народној скупштини, њена европска агенда имала је симболичну опозицију, а она сама је имала пуну контролу над целокупним државним апаратом.

17 *Вучић за Блумберг: Завршићу посао са ЕУ до краја мандата, Политика*, 22. 12. 2017, <http://www.politika.rs/scc/clanak/394988/Vucic-za-Blumberg-Zavrscicu-posao-sa-EU-do-kraja-mandata> (сајт посећен 23. 12. 2017).

ДЕМОКРАТСКИ ДЕФИЦИТ

Демократија у Србији или владе долазе и одлазе и све, као и ова данас увек под патронатом једног човека у држави, верују да знају шта је најбоље за друштво, а то је опасно.

На основу наших анализа закључујемо да Европска унија до сада није пришла на прави начин ни Републици Србији ни државама Балкана које још увек нису ступиле у чланство ЕУ. Услови који су искључиво стављени пред Србију у поглављу 31, које се односи на нормализацију односа са политичким ентитетом насталим на Косову и Метохији, а у други план стављени су принцип на којима је заснована ЕУ. Реч је о копенхашким критеријумима, који подразумевају првенствено постојање стабилних демократских институција које гарантују демократију, владавину права и поштовање људских права, као неизоставном услову за пуноправно чланство у ЕУ.¹⁸ Пред флоскулом фактора стабилности у региону затварају очи над оним што се дешава у Србији и како се одвијају демократски процеси. На тај начин ЕУ преузима схватање спољне политике, слично пракси САД из деведесетих година, која се руководи интересима администрације која је претходно ваљано излобирана од стране појединих интересних група. Само мир, макар и с диктатором, чини да не воде рачуна, или далеко испод очекиваног, о грађанима Србије, демократији и елементарним људским правима.

Извесно је да су у демократском друштву које се налази у процесу изградње најважније развој и процену стања управо политичке партије. Српске политичке партије су листом недемократске, њихово функционисање је нетранспарентно а финансирање само делимично легализовано реформским законима из 2000-их. Аутократска или олигархијска природа српских странака доводи временом до неуспешне професионализације политике и потпуног урушавања вредности, па и самог смисла морала, професионализма и општег интереса. Ово је главно чвориште, из кога се све даље спушта на локалне нивое власти где се пресликава функционисање странка и парламентаризма, па до других иницијатива у друштву.¹⁹ Демократске смене вођстава странака у Србији су ретке и по правилу мањкаве. Такви процеси практично се никада нису одвијали без цепања странака. На путу демократизације владе у Србији би требало да сложеним реформама омогуће самоодрживост странака, реформом судства омогуће праведан и брз поступак споровођења страначких статута и да до краја учине транспарентним процес финансирања странака. Од времена 2008. године на делу је напротив процес

---

18 *PRESIDENCY CONCLUSIONS Copenhagen European Council - 21-22 June 1993 7. Relations with the Countries of Central and Eastern Europe A. The Associated Countries*, http://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/cop_en.pdf (сајт посећен 23. 12. 2017).

19 Slaviša Orlović, *Političke posledice izbornog sistema u Srbiji, Politički život 4*, (2013), http://www.mc.rs/upload/documents/Resurs_centar_izbori_2012/Tekstovi/Slavisa_Orlovic_Politicke_posledice_izbornog_sistema_u_Srbiji.pdf (сајт посећен 23. 12. 2017).

доношења рестриктивних законских решења у вези са оснивањем, регистрацијом и финансирањем странака.²⁰

Да би процес ишао у правом смеру, српска јавност мора бити уверена у основне вредности на којима је установљена ЕУ и мора бити на прави начин информисана о ономе што јесте процес придруживања ЕУ, чак и када је одрживост ЕУ доведена у питање. Насупрот томе излази да питање демократизације српског друштва обухвата много више од „Акија“, прихватања правних тековина ЕУ (*Acquis Communautaire*), и подразумева прихватање реалне позиције Србије у међународном окружењу и глобалним токовима, са којим питање демократизације није у директној вези. Термин „стабилоратија“²¹ одомаћио се у круговима ЕУ. На тај начин демократска јавност у Републици Србији налази се у парадоксалној позицији да саму ЕУ мора да подсећа на вредности установљене копенхашким критеријумима.

---

20 Vesna Rakić-Vodinić, *Prvi put u modernoj istoriji*, 15.12. 2017., <http://pescanik.net/prvi-put-u-modernoj-istoriji/> (сајт посећен 23. 12. 2017).

21 Чедомир Антић, *Стабилоратија, Политика*, 29.06.2017., <http://www.politika.rs/scc/clanak/383910/Pogledi/Stabilokratija> (сајт посећен 23. 12. 2017).

ЈАВНИ ДИЈАЛОГ И ГРАЂАНСКО ДРУШТВО

Јавни дијалог и сарадња државних институција са грађанским друштвом и организацијама које могу да допринесу бржем и ефикаснијем развоју друштва, веома су важни за демократију. Ако власт, оличена пре свега у влади и председнику државе, жели да буде успешна и ради у интересу грађана, мора да разговара и буде у прилици да саслуша ставове цивилног друштва, удружења инвеститора, самосталних синдиката и других; да препозна добре иницијативе и уради колико је год могуће да оне буду спроведене у пракси. Треба удахнути адекватан живот свим тим друштвеним и грађанским иницијативама, покретима, удружењима грађана, невладиним организацијама, не само политички заинтересованим, већ свим врстама професионалних удружења. Има много политичког живота и ван странака, али у Србији, као што је већ указано, страначко иде дубоко и капиларно. Грађанска иницијатива, а камо ли учешће цивилног сектора, готово су искључени из процеса доношења политичких одлука или креирања закона и политике.²² Изузетак представљају у народу популарне иницијативе које регулишу питање заштите деце и сл.

У 2017. години обележена је петогодишњица права на Европску грађанску иницијативу (ЕЦИ), које је уведено Уговором из Лисабона као иновативан инструмент транснационалне партиципативне демократије.²³ Тим се инструментом омогућује да милион европских грађана из најмање седам држава чланица затражи од Европске комисије (ЕК) да донесе законодавни предлог о питањима која су у надлежности Европске уније (ЕУ). Њиме се жели да се активно укључе грађани у европске поступке доношења одлука осигуравајући им директно право на законодавну иницијативу. Упркос овим резултатима, потенцијал европске грађанске иницијативе још увек није ни приближно у целости искоришћен када је реч о предлозима политика и активном учешћу грађана. Грађанске иницијативе инструменти су непосредне демократије доступни грађанима у већини држава, на националном, регионалном или локалном нивоу, мада се знатно разликују према опсегу и процедури. Биће интересантно видети колико ће законодавац искористити искуства ЕЦИ и у ком смеру ће у регулисању народне иницијативе, као облика непосредног учешћа грађана, ићи предстојеће уставне промене у Србији, које су акционим планом биле предвиђене за крај 2017. године, а сада се одређују нови датуми за ту обавезу преузету отварањем поглавља у процесу преговарања са ЕУ.

---

²² У време ранијих влада дијалог са невладиним сектором је постојао мада је био мукотрпан и углавном бесплодан. Познат је случај неспремности владе да 2007. и 2012. не изађе у сусрет грађанској иницијативи за умањење или укидање пореза на опрему за бебе. Када је такав потез затражила Српска православана црква званичан одговор је био потврдан али влада касније није испунила обећање. М. Р. Milenković, *Refundiranje „bebi PDV-a“ чека нови saziv Skupštine Srbije*, *Danas*, 04. april 2012., http://www.danas.rs/danasrs/politika/refundiranje_bebi_pdva_cek_a_novi_saziv_skupstine_srbije.56.html?news_id=237536 (сајт посећен 23. 12. 2017). Данас је извесно да таквог дијалога нема и да, кад је, реч о статусу Косова и Метохије суштински фингиран.

²³ *The European Citizens' Initiative*, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/open> (сајт посећен 23. 12. 2017).

Најшири дијалог у доношењу одлука и закона је потребан и због тога што у српском друштву постоје велике поларизације и дубоке поделе. Поларизација је и иначе очигледна у већем броју друштава и представља највећу препреку развоју демократије, јер спречава одржавање дијалога о важним темама.

Центар за истраживање, транспарентност и одговорност (ЦРТА) указује да мали број грађана Србије сматра да могу да утичу на промену ствари на националном нивоу и мали број оних који желе да се баве политиком. Резултати Годишњег извештаја ЦРТЕ за 2017. годину о учешћу грађана у политичком процесу, показују да је тек четвртина заинтересована за политику, скоро половина није уопште заинтересована да се укључи, а једино се избори препознају као облик учешћа у политичким процесима.²⁴ Више од 75 одсто грађана Србије не верује да својим политичким ангажманом може да изазове промену. Томе је допринела и поларизација у друштву и виђење да се политичари искључиво баве политиком из сопственог, па онда и страначког интереса, а и сами медији који су одраз оваквог стања на политичкој сцени.²⁵

Интересантно је да страни представници у последњих неколико година виде помаке када је реч о позицији цивилног друштва, и то кроз отварање парламента за грађане и ЕУ конвент, да би истовремено приметили и резултате разних истраживања која говоре о паду поверења грађана у политичке партије и друге актере, због феномена пласирања лажних вести и манипулисања јавним мњењем.²⁶

Када бисмо рекли да за овакво стање не треба критиковати само Владу Србије, већ и власнике и уреднике медија и људе који одлучују у њима, и наравно новинаре, оправдали бисмо то питањем: Зашто они пристају на све то, беспоговорно слушају неког са власти? Могли би да констатујемо да је одговорност обострана. Но, у комплексности ове сцене, синергија је много чвршћа него што би се очекивало и у утицају власти, посебно врха и оних блиских том „врху“; неодвојиви су притисци, диктати, уцене и власништво над медијима који су у свим сегментима у функцији естаблишмента и опстанка садашње гарнитуре (од злоупотребљеног суфинансирања медија, приказаног власништва до стварног власништва над медијима које се врти укруг око неколико имена, а често се до њега стиже средствима пореских обвезника кроз фамозни систем „проточних бојлера“). Сliku сада и у Србији, у количнику свог утицаја, мења интернет, друштвене мреже, које мало релаксирају лошу медијску ситуацију. И у том делу Европска унија делује у српској јавности лицемерно, јер зарад политичких критеријума, које је ставила пред Србију у процесу придруживања, занемарује фундаменталне на којима су створене вредности Уније и она сама, оно што се назива копенхашким критеријумима за чланство.

Кроз мали времеплов до деведесетих година прошлог века видимо да од тада у Србији није питање професионализације медија, већ ко је главни налогодавац. Нико се није потрудио да те медије професионално измени. А, гарнитура деведесетих која је актуелна и данас, у обрнутој пропорцији стожерства и колача власти, у оним огољеним медијима који се и не труде да прикрију билтенски приступ, као продужена рука једне странке или једног човека, само су заострили и вулгаризовали такозвани новинарски

---

24 *Učešće građana u demokratskim procesima u Srbiji – 2017*, CRTA, <http://crta.rs/wp-content/uploads/2017/12/Istrazivanje-kljucni-nalazi-Istrazivanje-gradjana-u-demokratskim-porcesima.pdf> (цајт посећен 24. 12. 2017).

25 Исто, 2

26 *JOHANES HAN IZ BRISELA PORUČUJE: Srbija je cenjeni ključni igrač u regionu*, Kurir, <http://www.kurir.rs/vesti/politika/2829435/johanes-han-iz-brisela-porucuje-srbija-je-cenjani-kljucni-igrac-u-regionu> (цајт посећен 24. 12. 2017).

исказ, бираним „кадровима“ унизили новинарску професију максимално, и професионалност и етику довели скоро до нуле. Кроз такав систем пропаганде и једностраних, једнообразних медија, ко може продрети до тога колико су суштински процеси код нас демократски и да ли је то уопште потребно? Ако се демократија храни, народски речено улази на уста, упркос процесу кроз који пролазимо као држава кандидат за пуноправно чланство у Европској унији, европском путу с процесима стандардизације и демократизације, поглављима и њиховом отварању, акционим плановима Владе Србије и надлежних министарстава и органа, највалиднији исказ је да у једној години 32,000 младих оде из земље²⁷, јер у данас најогољенијем систему партократије (канцер демократије), диктата једне странке и њених сателита не види себе и свој како егзистенцијални тако и демократски грађански исказ.

---

27 ODLIV MOZGOVA: *Srbiju godišnje napusti 32.000 ljudi*, Blic, 07. 12. 2014, <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/odliv-mozgova-srbiju-godisnje-napusti-32000-ljudi/3vb2e56> (сајт посећен 12. 1. 2018); *Srbiju za sedam godina napustilo 300.000 ljudi, odlaze i sredovećni*, O21, 04.06.2017., <http://www.O21.rs/story/Info/Srbija/164490/Srbiju-za-sedam-godina-napustilo-300000-ljudi-odlaze-i-sredovecni.html> (сајт посећен 12. 1. 2018).

РЕФЕРЕНДУМ КАО МЕРА ДЕМОКРАТИЧНОСТИ

У 2015. години формиран је скупштински акциони тим с циљем да се, између осталог, бави реформом Устава. У контексту иницијативе цивилног друштва, група националних стручњака за устав представила је препоруке за реформу Устава. Међутим, српски органи тек треба да припреме предлоге измена Устава, спроведу јавну расправу, консултују се са Венецијанском комисијом и поднесу предлог Народној скупштини. Прошлог септембра, члан преговарачког тима са ЕУ Небојша Лазаревић је казао да Србију, због промене Устава, чека један или два референдума, па „не би било згорег спојити референдум о чланству у ЕУ са оним о уставним променама“.²⁸ Дакле, пошто се увелико, због преузетих обавеза са отварањем Поглавља 23, прича о уставним променама убрзава, питање је да ли је и колико Србија близу најширег исказа грађанске воље, референдума. Наводно, најављене промене Устава Републике Србије су неопходне првенствено због независности правосуђа и избора судија независно од политике, као саставног дела реформе правосуђа у погледу начела независности и теоретски немају никакве везе са Косовом и Метохијом, смештеним у преамбулу. Политички – да. Да је тако, сведочи и иступ Александра Вучића када је говорећи о промени Устава, после парламентарних избора 2016, рекао да за то има двотрећинску већину у парламенту, али ће се тешко постићи шири друштвени консензус. Зачудо и у потпуном нескладу са демократским традицијама новоизабрани Вучић је тек пошто је поднео заклетву у којој је посебно истакнута његова обавеза „да чува суверенитет над Косовом и Метохијом“ изјавио да је време за уставну реформу и „раскидање са митовима“.²⁹ Потоња његова иницијатива о „унутрашњем дијалогу“ за решење питања Косова и Метохије ствари је истерала на чистац. Измена преамбуле³⁰ у складу са стандардима држава чланица ЕУ, али и деловања самог Европског парламента, тражи референдум. Незаобилазан је, дакле, као мера демократичности Србије гледано кроз призму европских стандарда. Каква је заиста демократичност Србије у овом преферендумском времену?

Недвосмислено, референдум јесте један од сјајних инструмената за демократско понашање и одлучивање у једном развијеном друштву. Но, да бисмо дошли до потребних предуслова за одржавање референдума, један од најважнијих сегмената је уређен јавни живот. Када говоримо о јавном животу, ту су наравно незаменљиви медији с јед-

---

28 *Лазаревић: Не јурити датуме за улазак у ЕУ, већ реформе, РТС*, 12. АПР 2016, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/2278934/lazarevic-ne-juriti-datume-za-ulazak-u-eu-vec-reforme.html> (сајт посећен 26. 12. 2017).

29 Косово и Метохија су у Уставу Републике Србије из 2006. споменути три пута, а једини правно значајнији спомен покрајине био је управо у Заклетви председника републике. Вучић: Решење за КиМ није у нашим митовима и сукобима, али ни у одрицању од свих националних и државних интереса, 24. 7. 2017., <http://www.fakti.rs/serbian-point/sta-to-pisu/vucic-resenje-za-kim-nije-u-nasim-mitovima-i-sukobima-ali-ni-u-odricanju-od-svih-nacionalnih-i-drzavnih-interesa> (сајт посећен 26. 12. 2017).

30 У Преамбули Устава Републике Србије из 2006. посебно је истакнут суверенитет државе над Косовом и Метохијом. Иако је реч о необавезујућем, декларативном делу устава, питање преамбуле од почетка је било важан део критике уставног текста.

не, а с друге стране учесници тог јавног живота, нарочито они који су најприсутнији у свакодневном јавном комуницирању. Дакле, с једне стране неопходно је имати у Србији, као и другим земљама, зреле, одговорне и обавештене учеснике јавног живота, а то нису само политичари, већ и сви остали учесници јавног политичког живота. Подразумева се да су то разне врсте научника, истраживача, теоретичара, аналитичара, новинара пре свега – тако би бар требало да буде итд. С друге стране, ту би требало да буде добро обавештена плуралистичка јавност, која је од истих тих учесника јавног живота и медија трајно информисана из различитих углова посматрања одређених појава. Без обзира о чему је референдум, свако одлучивање о било ком важном друштвеном питању подразумева да се оно осветли из различитих углова. Значи да немамо пропаганду, једноумље или један пожељан угао, него плурализам, нераскидив од демократије и демократских процеса, а то је једна од ствари која изразито недостаје не само српском, већ и друштвима других држава Балкана. Дакле, неопходни су плуралистички приступ, плуралистичка атмосфера и атмосфера толеранције за супротстављена мишљења. Све су то ствари које су неопходне да би се могло говорити о смисленом, демократском референдуму. Неспремност владе да уважи и развија јавне сервисе и наклоност врха државе, предвођеног Александром Вучићем, према приватним и парадржавним медијима затвореним за другачије и посебно опозиционо мишљење, показује да је плурализам у Србији све мање присутан.³¹

Акцентујемо ли да су предусловни „трио“ у Србији зрели, одговорни, обавештени политичари – професионални медији са зрелим, одговорним и обавештеним новинарима професионалцима – и од таквих политичара и медија добро обавештена плуралистичка јавност, даља анализа околности у којима бисмо спровели демократски референдум није ни потребна, пошто већ имамо одговор: „нити демократског, нити референдума“.

То није само слика садашње Србије, јер тешко да је ко упамтио да је код нас икада било довољно плуралистичког приступа и толеранције за другачија мишљења и ставове. Увек се покушавало наметање једног решења за неко важно питање, да ли Косова и Метохије, низа битних тема током деведесетих, заједничке државе са Црном Гором... Које год да је питање – не мора бити референдумско, већ на пример лажних, плагијаторских доктората³², погинулих у хеликоптерском удесу³³, рушења Савамале³⁴ итд. – добијамо одго-

---

31 *BIRODI: Opozicija više na udaru kritike medija od vlasti, Danas*, 18. decembar 2017., http://www.danas.rs/drustvo.55.html?news_id=365454&title=BIRODI%3A+Opozicija+vi%C5%A1e+na+udaru+kritike+medija+od+vlasti (сајт посећен 26. 12. 2017); У раздобљу од 2014. до 2016. само компанија Пинк добила је више од 7 милиона евра кредита које је гарантовала српска држава. Vladimir Kostić, *Pink dobio najmanje sedam miliona evra kredita od države, Centar za istraživačko novinarstvo*, 29 Septembar 2016, https://www.cins.rs/srpski/research_stories/article/pink-dobio-najmanje-sedam-miliona-evra-kredita-od-drzave (сајт посећен 26. 12. 2017).

32 Реч је о сумњама у ваљаност докторских дисертација министра унутрашњих послова Небојше Стефановића и градоначелника Београда Сенише Малог. У врху СНС има још сличних примера. Ови случајеви нису до краја разрешени пред установама и још и данас буде сумњу.

33 Марта 2015. војни хеликоптер превозио је болесну бебу за болницу у Београду. По лошем времену овај хеликоптер је преусмерен на Сурчински аеродором иако је било ближих и логичнијих хелидрома. У јавности су се појавиле вести да су такву руту лета наметнули надлежни министри који су желели да се фотографишу уз евакуисаног пацијента. Истрага је међутим заокружена а одговорност приписана пилоту.

34 На дан парламентарних избора 2016. маскиране особе срушиле су старе зграде на простору Савамале, будућем градилишту „Београда на води“. Рушитељи су били маскирани, преузели су закон у своје руке, полиција није реаговала иако је позвана. Наредних месеци полиција и судство нису разрешили овај случај. Александар Вучић, тада премијер, објавио је да ће због овог случаја сменити градоначелника Малог али до тога није дошло до данашњег дана.

вор из неког тренутног центра власти. Ко год да је на врху власти у Србији покушава да наметне то што је смислио, а обично је, сведоци смо данашњих дешавања „смишљено преко колена“, без икакве потребе разматрања по дубини, ширини, одговорности итд.

Али, чињеница је и да нисмо увек ни били кандидат за пуноправно чланство у Европској унији, нити у процесу стандардизације са законима, нормама, правилима Европе која, у процесу приступања наше земље, траже Европска комисија и државе чланице ЕУ. Можда смо данас у процесима када не само да Европска унија, већ и интелектуални део Србије, који настоји да иде у корак са „европским мерилима“, очекује већу дозу плурализма, а тиме и демократичности.

У бити ово би могао да буде суштински барометар демократских процеса и степена и стања демократије код нас, али и путоказ за извештаје међународних организација, те за нас најбитнијих Европске уније и Савета Европе. Говоримо о референдуму као процесу доношења одлука, али то може бити и сваки други процес, јер смо у парламентарној демократији. У Народној скупштини Републике Србије управо тако би требало да се ради између тих референдумских изјашњавања грађана. Избори су једна врста изјашњавања људи, нешто што личи на референдум јер, гласајући за одређене партије, грађани гласају и за њихове програме, што је скоро нека референдумска форма изјашњавања. А у међувремену док нема избора, треба да функционише парламент са параметрима већ поменутих, дакле високоинформисан, довољно стручан за питања изјашњавања и одлучивања, да их може сагледати по дубини и на корист што већег дела друштва које представља. Да ли је то тако с парламентом који називају „циркусом“, у коме по посланицима „лете ваздуплохови“, одобравања блаћења опозиције прати годинама посланичко „аууууу“, примитивизам и незнање се надомешта тапшањима и неумереним, помало и отужним хвалоспевима првом у држави, изабраном шефу странке и Републике. То је само кроки мизансцен онога из чега би требало да изађу закони на општу корист свих грађана, а у складу са европским, а пре свега да се гради и развија парламентарна и демократија уопште.³⁵

Свакако да је о овдашњем стању демократије битан став Европске уније и Савета Европе и његових специјализованих тела, као што је Венецијанска комисија, те ставови многих других међународних организација, али је најбитније оно што ми сами у оквиру нашег друштва можемо добро да урадимо сами за себе.³⁶ У српском друштву постоји довољно паметних људи да би се оно позабавило самим собом, само је питање, када се гледају директни телевизијски преноси скупштинских заседања, како је та памет распоређена, односно где су људи који поседују та знања и који владају тим знањима и убеђењима да играмо по демократским правилима и изграђујемо демократску Србију. Где се налазе? Да ли су они у сферама где се доносе одлуке или су негде далеко на некој периферији, можда апатични, можда уморни, можда незаинтересовани? У сваком случају, питање је где су, а у овом друштву ми имамо тих снага, без обзира што су отворили врата да памет и младост оде из земље. У ствари, свако друштво има те снаге којима може себи да помогне на демократском путу, да дође до напретка и развоја. Само је питање како једно друштво организује те своје снаге и своје капацитете који су у стању да га извуку, изграде, демократизују.

35 *Predsednica parlamenta: "Izlazi napolje, još jednom me..."*, B92, 27. 9. 2017, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=09&dd=27&nav_category=41&nav_id=1308073 (сајт посећен 27. 12. 2017).

36 *Predsednici tri odbora Skupštine Srbije: Pravosudje je nezavisno, POLITIKA*, 30. 11. 2017, <https://beta.rs/vesti/politika-vesti-srbija/78913-predsednici-tri-odbora-skupstine-srbije-pravosudje-je-nezavisno> (сајт посећен 27. 12. 2017).

Да закључимо: без обзира на разновразне савете и упутства која добијамо од ЕУ, ми не треба и ми не морамо само тиме да се руководимо, да седимо и чекамо да нам из Брисела неко нешто каже. Ми, требало би, да смо способни неке ствари сами да урадимо, да неке процесе вучемо сами од себе и за себе, зато што имамо потребу да у крајњем случају боље живимо и да ово друштво само напредује. Морамо, и не треба да чекамо од ЕУ, сада у процесу преговарања, шта тачно треба у ком поглављу да се уради, зато што овде имамо довољно стручних људи који тачно знају шта је потребно учинити да би нам једног дана било боље. Заиста нам нису потребни никакви савети, захтеви, критике, друге иницијативе кад ми то можемо сами да урадимо без налога споља, само уз прави одабир људи на власти. Сетимо се бума који је у процесу придруживања направила Словачка, која је каскала за свим новопримљеним земљама, које је сустигла у реформама и демократизацији и с њима постала пуноправна чланица ЕУ.

За то је потребно развијено и веома добро и тачно информисано јавно мњење, грађанство. Да бисмо се покренули, довољно је да обратимо пажњу на позитивне примере, а они не морају бити увек у, и из ЕУ, попут једне Швајцарске. У срцу Европе и за разлику од овог поднебља, у Швајцарској је све ово потпуно другачије.³⁷ С једне стране, ми треба да гледамо на те позитивне примере, а са друге стране треба да будемо реални и да имамо на уму потпуно различит историјски развој швајцарског и српског друштва. Ми не можемо да постигнемо неке ствари које су у Швајцарској рађене последњих петсто, шестсто, седамсто година у потпуно непрекинутом низу. Тамо је развијено јавно мњење, пре свега плурализам и заиста демократично долажење до неких решења. Модел швајцарског референдума је еталон како референдум треба да се врши. И еталон исто за то шта преферендумски елементи подразумевају за пуни развој демократије, који мора пратити развијено и добро информисано јавно мњење. Дакле, процес захтева једно заиста демократско, јавно комуницирање, супротстављање ставова и на крају изјашњавање. И наравно, ту су информисани, заинтересовани и високообразовани грађани. Наравно да нису сви ни у Швајцарској заинтересовани и да не излазе на референдум, али они који излазе сигурно су прикупили довољно информација путем медија и могли су чути низ супротстављених ставова, довољно да могу да процењују, да знају за кога да гласају. Не треба очекивати да је могуће да се ова пракса аутоматски са швајцарске пренесе у нашу праксу, но томе треба тежити, првенствено одстрањујући прву кочницу „канцер српске демократије“ – партократију без идеологије, без општих интереса. У Србији су то само лидери, неретко аутократски, и партије окупљене око сопствених интереса, моћи, утицаја, новца, и које чега што сматрају у таблоидизованој „демократији“ добрим за себе, а грађанству намећу да је то решење и за њих и за државу...³⁸

---

37 *Switzerland's Direct Democracy*, <http://direct-democracy.geschichte-schweiz.ch/> (сајт посећен 27. 12. 2017).

38 О односу елита југословенских земаља и уопште недемократских друштава према референдуму писао је проф. др Дејан Јовић у тексту због кога га је тадашњи председник Републике Хрватске сменио са места саветника. *SAMO U MITOVIMA SVAKI NAROD ŽELI DRŽAVU. U STVARNOSTI – NE, Politička misao, časopis za politiku*, 29. 9. 2014., <http://politickamisao.com/samo-u-mitovima-svaki-narod-zeli-drzavu-u-stvarnosti-ne/> (сајт посећен 27. 12. 2017).

СРБИЈА У ИЗВЕШТАЈУ ФРИДОМ ХАУСА 2017.

Стање демократије, политичких и медијских слобода у Србији сваке године се прати кроз извештај организације Фридом хаус (ФХ). Године 2017. је био такав да га је власт с контролисаним медијима заобишла у широком луку.³⁹ Наравно да су притом у истој години задужени у влади на сва звона прокоментарисали свој прегалачки рад у погледу поправљања рејтинга на Дуинг бизнис листи.

Ударна вест је била да се Србија на новој Дуинг бизнис листи Светске банке, где су рангиране земље по лакоћи пословања, налази на 43. позицији, што је напредак за четири места у односу на прошлу годину. У последње три године Србија на Дуинг бизнис листи Светске банке напредовала за 48 места.⁴⁰ Лепа вест из Светске банке и за њу је упрегнута сва пропагандна машинерија власти. Јавност је наравно остала ускраћена у објављивању налаза портала „HowAfrica“ који је објавио списак десет најсиромашнијих земаља Европе, односно држава у којима се живи горе и од афричког просека, а по којем је Србија на четвртном месту, иза Босне и Херцеговине, Албаније и Македоније.⁴¹ Ништа боље код власти, а тиме и пласманом у јавност, није прошао ни извештај Фридом хауса у 2017. години, који бавећи се са 175 земаља и 14 територија, констатује да је Србија у 2016. години, када је демократија у питању, на најнижем нивоу од 2005. године. Од 29 земаља демократија је у паду у чак њих 18, међу којима је и Србија. Ово је, како наводи Фридом хаус, други највећи пад у 22 године, од када објављују извештаје, скоро једнако велик као након 2008. коју је обележила финансијска криза.⁴² У закључцима организације Фридом хаус наводи се да је први пут од почетка праћења ових процеса, више консолидованих аутократских режима него демократија.⁴³

Индикативне су оцене ове америчке организације о две суседне државе. ФХ мерећи слободу у свету, најмање означава са 0, а највише слободне са 100, па је тако Хрватска с укупним резултатом 87/100. Код суседа је рејтинг слобода 1, 5/7 (1 = највише слободан, 7 = најмање слободан) по коме су политичка права с рејтингом 1/7, а грађанске слободе 2/7. ФХ за Албанију доноси укупни рејтинг који је 68/100, рејтинг слобода је 3/7, с тим што политичка права бележе скор 3/7 и грађанске слободе 3/7. Мимо Косова и Метохије, које је у категорији „транзициона влада или хибридни режим“, на Балкану је развој

39 Miloš Damnjanović, Nations in Transit 2017, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/serbia> (сајт посећен 27. 12. 2017).

40 *Напредак Србије на Дуинг бизнис листи*, РТС, 31. 10. 2017, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/5/ekonomija/2923463/napredak-srbije-na-duing-biznis-listi.html> (сајт посећен 27. 12. 2017).

41 10 “VELIČANSTVENIH” U ovim evropskim zemljama je GORE NEGO U AFRICI: Pogledajte gde je SRBIJA, Blic, 26. 02. 2017, <https://www.blic.rs/vesti/svet/10-velicanstvenih-u-ovim-evropskim-zemljama-je-gore-nego-u-africi-pogledajte-gde-je/erypzt2> (сајт посећен 27. 12. 2017).

42 Miloš Damnjanović, Nations in Transit 2017...

43 Isto.

демократије пао у четири, а побољшао се у још једној земљи. Пад предводи Македонија, која је на најнижем нивоу од 2001. године када је земља била у етничком конфликту. Прати је Србија, која је, упркос напретку у преговорима са ЕУ, збирном оценом на најнижем нивоу од 2005. године.⁴⁴

Какви су резултати мерења ФХ демократије у Србији која је остала у категорији полуконсолидованих демократија?

Демократски развој се оцењује на основу просека седам категорија, при чему је Србија забележила слабије резултате у области националне демократске владавине и изборног процеса, док је у категоријама цивилно друштво, независни медији, локална демократска владавина, правосуђе и корупција стање остало непромењено. Није било позитивних догађаја у сфери медија, новинари су се и даље жалили на политички притисак, аутоцензура је била распрострањена.

Укупни рејтинг је 76/100, рејтинг слободе 2, 5/7, притом политичка права бележе скор 3/7, а грађанске слободе 2/7. Статус слободе штампе ФХ означава као „делимично слободна“. Пад у рејтинзима односи се на политичка права. У претходном мерењу било је 2, што је много боље, а с обзиром на нерегуларности у изборима за Скупштину Србије 2016. дошло је до пада рејтинга. Фридом хаус у својим анализама наводи догађаје који су евентуално погоршали или побољшали климу и процесе, и тиме довели до промене рејтинга одређене земље. Разлог за пад демократије у Србији, дакле промену рејтинга, ФХ наводи да је у парламентарним изборима. Констатује да у овој парламентарној републици политичке партије могу слободно да се формирају и такмиче на начелно фер и генерално кредибилним изборима. ФХ пише: „Међутим, политичка права и грађанске слободе се урушавају током последњих година под премијером Александром Вучићем и његовом Српском напредном странком (СНС), која је преузела власт 2012. Влада стално изазива и поновљене критике због увођења различитих облика политичких притисака на независне медије и организације грађанског друштва, па ипак држава напредује у њеном настојању да се придружи Европској унији (ЕУ)“. Како су виђени ти избори који су по ФХ кључна дешавања у 2016. години? Дајући пресек у коме констатује да је СНС победила, али са 27 места мање у односу на изборе 2014. године, ФХ између осталог наводи да је: „Гласање поновљено на 15 гласачких места услед пријава изборних нерегуларности и тврдњи опозиције да је СНС пунила гласачке кутије док су међународни посматрачи изразили и друге примедбе. Након јаког резултата СНС-а, на изборима за Скупштину Војводине један број новинара је отпуштен из Јавног радиодифузионог сервиса покрајине, што би се могло описати као политички мотивисана чистка.“ У закључцима ФХ указује да је: „Премијер Александар Вучић кабинет формирао тек у августу сводећи редовне активности владе готово на мртву тачку, такорећи обустављајући редовне активности владе током прве половине године. И домаћи посматрачи и међународни мониторинг, изражавали су забринутост током изборног процеса. Опозиционе странке оспоравале су независност републичке комисије а међународни посматрачи критиковали начин на који је одговарала на притужбе везане за изборе. Међународни посматрачи такође су изразили забринутост због притиска на запослене у јавном сектору да гласају за СНС. Вучићева влада наставила је своју кампању против критичких и независних гласила током 2016, нарочито организујући изложбу у једној београдској уметничкој галерији у којој су медији који су критиковали владу представљени као лажови. Невладине и организације које заузимају критичку позицију према

---

44 Isto.

влади или начињу осетљиве или контроверзне теме, доживљавале су притиске током година (биле су под притиском).“⁴⁵

Оцена националне демократске владавине погоршана је дакле са 4 на 4,25 због чињенице да је већина послова управљања земљом током 2016. године била у другом плану у односу на „неразумно дуг изборни циклус и процес формирања владе“.⁴⁶

Фридом хаус је оценио: „Током 2016. године демократија у Србији се још погоршала, настављајући негативни тренд претходне две године. Док су побољшања била видљива у неким областима повезаним са приступањем Европској унији, она су поништена негативним догађајима у изборном процесу, демократској владавини и слободи медија. Као резултат, оцена демократије у Србији је пала на најнижи ниво од 2005.“

Политичка права и изборни процес забележили су минус у рејтингу, а анализирано је: А1) Да ли је шеф Владе или друга водећа институција у држави изабран слободним и фер изборима? А2) Да ли су чланови Скупштине изабрани слободним и фер изборима? А3) Да ли су изборни закони фер? ⁴⁷

Из анализе ФХ издвајамо: „И домаћи и међународни посматрачи изразили су забринутост везану за одржавање избора. Након њих лидери неколико опозиционих странака са прилично различитим политичким платформама удружили су се да оптуже СНС за лажирање избора, укључујући организовање гласања за преминуле и непостојеће људе и друге марифетлуке, преваре са гласачким кутијама. Оспоравали су и независност Републичке изборне комисије (РИК), која је одговорна за одржавање избора, указујући да је председавајући био члан СНС. Посматрачи избора, ОЕБС уочили су притисак на запослене у јавном сектору да гласају за владајућу странку. Затим, пренаглашен број догађаја током кампања СНС и СПС, које су замутиле линију разграничења између државних и партијских активности и аутоцензуру у медијима која се може преписати владином притиску и која је значајно сузила могућности да гласачи имају релевантну слику. РИК је добила десетине захтева за понављање избора на различитим изборним местима услед изборних нерегуларности. Напоследку је поновљено 15 гласања. Понављање је резултовало тиме да је коалиција Двери–ДСС прешла изборни праг од пет посто за представљање у парламенту. ОЕБС монитори критиковали су РИК у постизборном извештају у коме се износи да је 24-часовни период за одговарање на притужбе на непоштовање изборног процеса превише кратак. У извештају се такође наводи да су међународни посматрачи добили притужбе грађана који су желели да ставе примедбе на изборни процес, али су се или плашили одмазде, или нису имали поверење да релевантна истражна и судска тела могу да реагују по њиховим притужбама. Судови су ограничили ауторитет РИК тако да је одговарање на притужбе грађана постало неефикасно“.⁴⁸

Фридом хаус констатује и да није било позитивних догађаја у сфери медија, да су се новинари и даље жалили на политички притисак и да је аутоцензура била распрострањена. ФХ истиче да су се истраживачки новинари, посебно, и даље суочавали са честим претњама и покушајима застрашивања.

---

45 Isto.

46 Isto.

47 Isto.

48 Isto.

Организација Фридом хаус се потом бави анализом политичког плурализма и партиципације с питањима: Б1) Да ли народ има право да се организују различите политичке партије или друге политичке групе које се надмећу по свом избору и да ли је систем отворен за успон и пад ових партија и групација које се надмећу? Б2) Постоји ли значајно гласање за опозицију и реална могућност за опозицију да повећа своју подршку или да задобије моћ кроз изборе? Б3) Да ли су политички избори народа слободни од доминације коју би над њима вршила војна сила, страна сила, тоталитарна партија, религиозна хијерархија, привредна олигархија или било која моћна група? Б4) Да ли културне, етничке, верске или друге мањинске групе имају пуна политичка права и изборне могућности?

Шта су налази и замерке ФХ: „Српски гласачи су у начелу у прилици да гласају за странку коју преферирају без излагања непријатностима или принуди, премда је владајућа СНС критикована због притиска на запослене у јавном сектору уочи избора 2016. године. Додатно, група присталица, симпатизера ДС нападнута је у марту док је учествовала у кампањи у Београду. Од свргавања ауторитарног лидера Слободана Милошевића 2000. српски политичари су се водили путем редовних смена власти између конкурентских странака. 2014. године глатка победа блока СНС дала је тој странци контролу над извршном и законодавном влашћу, што је ретка прилика у уобичајеној забрањеној политичкој сфери.“⁴⁹

Фридом хаус је оценио да су постигнута умерена побољшања у правосуђу, али да је „случај Савамата“ показао да „владавина права може, на неки период, бити суспендована када то одговара српским званичницима“. С друге стране, активност цивилног друштва била је видљива и у начину на који су многи грађани одговорили на негативне догађаје, навео је Фридом хаус, подсетивши на протесте групе „Не да(ви)мо Београд“ и демонстрације у Новом Саду због отпуштања новинара и уредника РТ Војводина.⁵⁰

Анализирано је и функционисање Владе кроз питања: Ц1) Да ли слободно изабран шеф Владе и представници Скупштине одређују политику владе? Ц2) Да ли је Влада слободна од утицаја корупције? Ц3) Да ли је Влада одговорна пред бирачким изборним телом између избора, да ли функционише отворено, транспарентно?

Кључне констатације ФХ су: „Корупција остаје проблем у многим областима укључујући безбедност, образовање, грађевинарство (стамбена питања) и радно право. Затим, у процесима приватизације и у судству. Савет за борбу против корупције састављен од шест чланова основан је 2001. и одговара на притужбе о корупцији. Други ентитети који се боре против корупције укључују Агенцију за борбу против корупције и Омбудсмана, који се назива још и Заштитником грађана, па ипак ове институције немају (довољно) забележених примера успешних истрага и суђења. Омбудсман се суочио са нападима у провладиним медијима везаним за оптужбе које је имао против чланова војне полиције 2015. године.“⁵¹

Вучићева влада је примила суздржану критику због мањка транспарентности када је у питању Београд на води, амбициозан пројекат развоја земљишта уз реку Саву. Том приликом донесен је тзв. *Lex specialis*, влада је деловала противно мишљењу стручњака и капитал који је инвестиран био је сумњивог порекла. Уз друге притужбе, критичари

---

49 Isto.

50 Isto.

51 Isto.

бележе да су власти једнострано ангажовале инвеститора из УАЕ као главног инвеститора пројекта, и да су планови за финансирање пројекта начелно нејасни. Српски Повереник за заштиту података о грађанима добијао је претње након позива на истрагу илегалног рушења кућа у области Савамала где је планирано да се гради Београд на води. Рушење је извршено априла 2016., у изборној ноћи, од стране маскираних људи, који су наводи се лоше поступали према очевицима.

У извештају ФХ Србија бележи минус у сфери грађанских слобода – слобода изражавања и уверења које су обрађене кроз питања: Д1) Постоје ли слободни или независни медији и други облици културних изражавања? Д2) Да ли су верске институције и заједнице слободне да упражњавају своју веру и изражавају се како јавно, тако и приватно? Д3) Постоји ли академска слобода и да ли је образовни систем слободан од битније политичке индоктринације? Д4) Постоји ли отворена или слободна приватна дискусија?⁵²

ФХ налази да је: „Влада претходних година показала растуће непријатељство према независним и критичким медијима. Новинари истраживачи и они критички настројени према влади често наилазе на агресивну страну реторику од стране високих званичника и често их провадини медији блате као криминалце или чланова страних обавештајних служби. У јулу 2016. године, влада је била домаћин у једној уметничкој галерији у којој су медији који критикују Вучића и његове сараднике описани као лажови. Иако не постоји званична цензура у Србији, многи медији се сматрају савезницима појединих политичких странака а Јавни телекомуникациони сервис Срвије – РТС, под јаким је владиним утицајем.“ Фридом хаус наводи да „Министарство спољних послова САД изражава забринутост због уверљивих извештаја, сведочења, о томе да српске власти надгледају приватне онлајн комуникације без добијања неопходних законских дозвола за то, што може утицати на право грађана на отворену и слободну приватну дискусију, изражавање.“

Део који се односи на Асоцијације и организације прати се кроз питања: Е1) Постоји ли слобода окупљања, демонстрирања и отворене јавне дискусије? Е2) Постоји ли слобода невладиних организација? Е3) Постоје ли слободни синдикати, радничке задруге или еквиваленти, и постоји ли ефикасно, јавно преговарање (послодавац-синдикат)? Постоје ли слободне струковне и друге приватне организације?

У делу који је најбитнији за оцену демократских процеса – владавина права – Фридом хаус тражи одговоре на питања: Ф1) Постоји ли независно судство? Да ли владавина права доминира парничним и кривичним поступцима, проценама? Ф2) Да ли је полиција под директном контролом цивилне власти? Ф3) Постоји ли заштита од политичког терора, неоправданог затварања (притвора), егзила или тортуре, било од стране група које подржавају или се супротстављају систему? Постоји ли слобода од рата и устанака, у односу на ратове и побуне? Ф4) Да ли закони, политика (политичари) и пракса, гарантују једнак третман различитим сегментима популације?⁵³

Закључак ФХ је да судство функционише независно, но, ендемски проблеми настаљају да штете судски систем, да парају судски систем и кроз корупцију, да су дуга суђења препреке на путу ка једнаким правима. На пример, високи трошкови, мањак једнаке и опште доступности правне помоћи. У извештају Савеза у борби против корупције

---

52 Isto.

53 Isto.

указано је да је било мало транспарентности и да Влада наставља да крши презумпцију невиности. ФХ наводи и да су радикалне десничарске асоцијације и агресивни навијачи који прогањају мањине и друге, и даље озбиљан проблем.⁵⁴

У Извештају Фридом хауса за Србију, када је реч о европским интеграцијама, констатује се да је наша земља отворила четири поглавља у приступним преговорима с ЕУ и остварила напредак, иако спор, у преговорима с Приштином.

Морамо и констатовати да организација Фридом хаус даје једну потпуно другачију слику процеса демократизације и слобода уопште, значи и у Србији, за разлику од оне која кроз разне извештаје стиже из Брисела. Овај извештај очигледно садржи закључке који су умерени и избалансирани како би због одређених спољнополитичких обзира била у други план стављена чињеница, коју аутори извештаја не оповргавају, да јачају ауторитарне тенденције.

---

⁵⁴ Isto.

УЛОГА ЕУ

Први пут ове године у новембру из Брисела није стигао годишњи Извештај о напретку Србије у процесу придруживања, јер је одлука Европске комисије да, након отварања поглавља, примени нову методологију и презентује извештај у првој половини априла 2018. године. За састављање су у Брисел отишли прилози Владе Србије, НВО и међународних организација.

Али Комисија, када је у питању процес демократизације и стандардизације са ЕУ кроз претприступне преговоре, Србију није оставила без надзора у испуњавању мера из Акционог плана за поглавља 23 и 24. Према општој позицији ЕУ за преговоре о приступању Србије („Преговарачки оквир“), Комисија је дужна да уредно обавештава о стању напредовања преговора по поглављима „Правосуђе и основна права“ (поглавље 23) и „Правда, слобода и безбедност“ (поглавље 24) и да извештава Европски Савет двапут годишње, а ове извештаје прате и државе чланице ЕУ кроз Колеу (Coela), орган за праћење проширења и Ковеб (COWEB) – Комитет за Западни Балкан. Тако је у мају у Београд стигао тзв. Non-paper (нон-пејпер), и он је од отварања преговора о приступању у јулу 2016. године и након представљања годишњег извештаја за Србију у новембру исте године, други полугодишњи преглед тренутног стања. Нон-пејпер представља колики је напредак постигла Србија у спровођењу акционих планова за поглавља 23 и 24, а заснива се на извештајима Србије, као и низу других извора укључујући и експертске мисије и извештаје међународних организација и цивилног друштва. Долази се до јасне позиције о реализацији мера из очито преамбициозних акционих планова које је усвојила Влада Републике Србије.⁵⁵ Преамбициозни, јер су у току измене датума, попут оног који је одређивао да ће у другој половини 2017. године доћи до измена српског Устава, пре свега због независности правосуђа и избора судија. Мајски нон-пејпер стога, када је реч о областима које утемељују демократују европског типа у нас, јасно констатује: „У многим случајевима спровођење је у раној, односно врло раној фази.“

Очекивано је да трећи тзв. нон-пејпер о тренутном стању у вези с поглављима 23 и 24 за Србију стигне у Београд током децембра 2017. године. Остала је актуелна критика Брисела због кашњења реформи у вези са Поглављима 23 и 24, посебно у делу који се тиче борбе против корупције и реформе правосуђа.⁵⁶ Замерке су везане и за слободу медија, али не толико оштре како се могло очекивати. Поглавље 24 привукло је мање замерке у реализацији акционог плана, јер се у складу с очекиваним много више спроводи. Занимљиво је да се са критикама о спорости реформи сагласио и председник Вучић приликом јануарског састанка са шефом делегације ЕУ у Србији Семом Фабрицијем.⁵⁷

55 Đorđe Nasković, „Preambicijozna“ Srbija otvara poglavlja, koliko - ne zna se, *N1*, 1. 12. 2017., <http://rs.n1info.com/a346316/Vesti/Vesti/Srbija-otvara-nova-poglavlja-s-EU.html> (сајт посећен 29. 12. 2017).

56 *Kukan: Opšti utisak pozitivan, poglavlja 23 i 24 ključna za uspeh*, 21. 12. 2017, <https://europa.rs/kukan-opsti-utisak-pozitivan-poglavlja-23-i-24-kljucna-za-uspeh/> (сајт посећен 27. 12. 2017); „Packe“ iz EK Srbiji zbog poglavlja 23 i 24, *B92 sajt*, 5. 12. 2017, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=12&dd=05&nav_category=1262&nav_id=1332661 (сајт посећен 29. 12. 2017).

57 *Vučić i Fabrici: Energičniji rad na poglavljima 23 i 24*, *FoNet*, Београд 10. 1. 2018, (сајт посећен 12. 1. 2018).

ИЗВЕШТАЈ ЕК ЗА СРБИЈУ 2016.

Шта је заправо констатовао Извештај ЕК новембра 2016. године, где смо и шта треба урадити у раној, очито „зеленој“, фази претприступних преговора, да ли је Београд реаговао и на који начин у оценама из тзв. нон-пејпер извештаја?⁵⁸

Европска комисија у последњем извештају је оцењивала период од октобра 2015. до септембра 2016. године, а засновано на прилозима из многих извора, укључујући прилоге Владе Републике Србије, држава чланица ЕУ, извештаје Европског парламента и информације добијене од различитих међународних и невладиних организација, он је оцењен је као: „Јака двојка за Србију“. Једна оцена се даје за тренутну ситуацију, а друга за напредак у посматраној области. У већини поглавља, према Извештају Европске комисије за 2016, Србија је остварила изванредан напредак. Прва четири преговарачка поглавља отворена су током овог периода извештавања, укључујући и поглавље 35 које се бави нормализацијом односа између Србије и Косова и Метохије и владавином права из поглавља 23 и 24. Комисија констатује да је Србија остала посвећена свом стратешком циљу приступања ЕУ, наставила са спровођењем обавеза из ССП, иако још увек постоје одређена нерешена питања.⁵⁹

Просечна оцена напретка је лошија у односу на извештај од 2015. године, када је била 3,15, а у овом износи 2,96.

Који су налази Комисије када је реч о политичким критеријумима значајним за процес демократизације читавог друштва (демократија, реформа јавне управе, владавина права, људска права и заштита мањина). Чињенице и бројке које треба највише да брину, односе се на стање демократије и владавине права: у области слободе изражавања и борбе против корупције, јер је напредак Србије лошије оцењен него 2015. Када је у питању процена тренутне ситуације, Србија је добила исту просечну оцену као и претходне године – „изванредан ниво припремљености“ што је „оцена 2“. Као и у Извештају из 2015. године⁶⁰, наводи се да су цивилно друштво и Народна скупштина укључени у процес преговора о приступању, али остају замерке на процес усвајања закона. Препорука је да би требало додатно унапредити укљученост, транспарентност и квалитет израде прописа, а ограничити употребу процедуре доношења закона по хитном поступку, чиме је Влада Србије избегавала јавни дијалог и сарадњу са грађанским друштвом и

58 *Izveštaj Evropske komisije o Srbiji za 2016*, 14. 11. 2016, <https://europa.rs/izvestaj-evropske-komisije-o-srbiji-za-2016/> (сајт посећен 29. 12. 2017).

59 *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Serbia 2016 Report*, Brussels, 9. 11. 2016, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_serbia.pdf (сајт посећен 30. 12. 2017).

60 *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT SERBIA 2015 REPORT*, Brussels, 10. 11. 2015, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2015/20151110_report_serbia.pdf (сајт посећен 30. 12. 2017); Vesna Rakić-Vodinec, *Izveštaj EK o napretku Srbije u 2015*, 13. 11. 2015, <http://pescanik.net/izvestaj-ek-o-napretku-srbije-u-2015/> (сајт посећен 30. 12. 2017).

организацијама које могу да допринесу бржем и ефикаснијем развоју друштва, а који су веома важни за демократију. Као што смо већ упозорили, најшири дијалог у доношењу одлука и закона је потребан и због тога што у српском друштву постоје огромне поларизације и велике поделе. Наводи се и да честа употреба хитних поступака, промене дневног реда Народне скупштине у последњем тренутку, ограничена подршка независним регулаторним телима и недостатак проактивне делатности у надзору извршне власти, у комбинацији са недостатком праве међустраничке расправе, подривају парламентарну делотворност. Усвајање кодекса понашања народних посланика и годишњег плана рада и даље се чекају. Брисел упозорава на недостатак делотворног надзора парламента над извршном влашћу, што треба додатно унапредити. Уставне реформе су неопходне за усклађивање са стандардима ЕУ у неким областима. Постоји простор за побољшање сарадње између извршних власти и независних регулаторних институција.

До таквих промена и побољшања није дошло. Година 2017. означила је, напротив, погоршање стандарда и опадање права.

У погледу политичких критеријума, наводи се и да су 24. априла одржани превремене парламентарни избори; заједно са покрајинским и локалним изборима, протекли су, наводи се у извештају, у мирној атмосфери. Канцеларија ОЕБС-а за демократске институције и људска права (ОЕБС/ОДИХР) и Парламентарна скупштина Савета Европе су уочили притом пристрасно медијско извештавање, непримерену предност владајућих странака на званичним догађајима током изборне кампање, као и замагљивање разлике између државних и партијских активности. Комисија наглашава притом да треба следити препоруке међународних посматрача, укључујући и оне које се односе на обезбеђивање тога да финансирање кампања и процес регистрације буду транспарентни. И то је једна од ранијих препорука ОЕБС/ОДИХР-а коју власт није узела у обзир. ОЕБС/ОДИХР је констатовао даље недостатке у законодавству који се односе на механизам за решавање спорова и обраду резултата. Тврдње о неправилностима током избора треба да буду прописно истражене.

У Извештају се поново констатује да је Србија умерено припремљена у области реформе јавне управе. Дobar напредак остварен је усвајањем кључних програма, стратегија и закона. Међутим, Србија треба да спроведе своје реформске циљеве, професионализује, изврши деполитизацију управе, и да омогући већу транспарентност процедуре запошљавања и отпуштања, поготово за руководеће позиције.⁶¹ Оцена стања правосуђа није промењена у односу на Извештај из 2015. године. Наводи се да и даље забрињава питање политичког утицаја у овој области. Квалитет и ефикасност правосуђа су умањени, а приступ правди отежан неједнаком расподелом обима посла, превеликим бројем заосталих предмета и недостатком система бесплатне правне помоћи. Србија је остварила извештан ниво припремљености у спречавању и борби против корупције. Корупција је и даље озбиљан проблем, широко распрострањен у многим областима. Институционална структура још увек не функционише као поуздан механизам одвраћања од практиковања корупције. Неопходна је евиденција о делотворним истрагама, кривичном гоњењу и пресудама у случајевима корупције, укључујући и оне на високом нивоу. Колико је мало учињено говори и податак добијен из бриселских извора да последњи нон-пејпер значајно критикује српску власт када је у питању остварено у борби против корупције.⁶²

61 COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Serbia 2016 Report, 4

62 Isto, 15.

Србија је, наводи Комисија, остварила извештан ниво припремљености у погледу борбе против организованог криминала, али је и даље неопходно успостављање поуздане евиденције у борби против организованог криминала.

Европска комисија упозорава да је неопходно обезбедити доследно спровођење правног и институционалног оквира за поштовање основних људских права. Није постигнут напредак у обезбеђивању услова за потпуно остваривање слободе изражавања. Потребно је уложити даље континуиране напоре како би се побољшао положај лица која припадају највише дискриминисаним групама (Роми, припадници лезбијске, геј, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне популације, особе са инвалидитетом, особе оболеле од ХИВ/АИДС и друге социјално рањиве групе).⁶³

Све наведено међутим није следила нека посебна јасна агенда промена или нова политика према влади у Београду. Пошто су овакви извештаји сложени и структурисани, провадини медији увек су из њих могли да извуку некакве сегменте који у јавности могу звучати повољно или макар неутрално у односу на владу и њену политику.

---

63 Isto, 62

НОН-ПЕЈПЕР О ТРЕНУТНОМ СТАЊУ У ПОГЛАВЉИМА 23 И 24 ЗА СРБИЈУ

Од отварања преговора о приступању маја 2014. године мајски нон-пејпер 2017. године је други полугодишњи преглед тренутног стања. Он представља напредак Србије у спровођењу акционих планова за поглавља 23 и 24. Заснива се на извештајима Србије о спровођењу тих акционих планова, о информацијама датим у контексту Пододбора за правосуђе, слободу и безбедност (8. и 9. фебруар 2017) као и о низу других извора, укључујући и експертске мисије и извештаје међународних организација и цивилног друштва.⁶⁴

Акциони планови за поглавља 23 и 24 обухватају обавезе Србије које прате амбициозни рокови, који теку од априла 2016. када су ови усвојени. Тада је Влада Србије припремила бројне измене законодавног и институционалног оквира. Такође, усвојила је, односно припремила, низ стратегија и акционих планова као и процедура и оперативних смерница и извршила бројне процене након којих су дате препоруке. У многим случајевима мајска бриселска оцена је да је „спровођење у раној односно врло раној фази“. Ту смо некако и остали све до краја године, па је уследила ревизија донетих планова.

Како Србија буде напредовала, пажња ће се постепено премештати на делотворност процеса реформе законодавства у пракси, као и на капацитет институција задужених за спровођење владавине права, те на услове у којима оне поступају. У том погледу и да би се осигурало стално информативно извештавање и показао напредак кроз почетне, а потом и суштинске резултате, Србија, упозорава ЕК, треба да повећа пажњу и напоре ради прибављања адекватних и поузданих статистичких података у свим областима.

У предстојећем периоду посебно треба да се повећају напори у области реформе правосуђа. Србија, наводи се у документу, тек треба да изради свеобухватну средњорочну стратегију људских ресурса за правосуђе. Брисел указује на кашњење преноса буџетске надлежности за мреже судија и тужилаца са Министарства правде на Високи савет судства (ВСС) и Државно веће тужилаца (ДВТ), и упозорава да се Законом о јавном тужилаштву уопште не предвиђа пренос. Преносом би се додатно штитила независност судства и самосталност тужилаштва. Осим тога, ове законе тек треба изменити да би се овластили ВСС и ДВТ уместо Министарства правде, усвојио Пословник суда и Правилник о управи у јавним тужилаштвима и пратило њихово спровођење. У исто време и уз помоћ ЕУ, изградња капацитета је у току како би се припремио пренос буџетских надлежности и, шире, како би се омогућило ВСС и ДВТ да у потпуности управљају кохерентном и ефикасном судском администрацијом. Наводи се да је још

---

64 Non-paper on the state of play regarding chapters 23 and 24 for Serbia November 2017, <http://www.mei.gov.rs/eng/documents/eu-documents/non-paper-on-the-state-of-play-regarding-chapters-23-and-24-for-serbia/> (сајт посећен 30. 12. 2017).

увек у току процес именовања председника судова од стране Скупштине на предлог Високог савета судства. Незавршени процес у парламенту има негативне последице на рад правосудног система. Јасно се указује да утицај ВСС и ДВТ на процену избора, именовања и рада судија и тужилаца треба пажљиво пратити пошто је спровођење у врло раној фази. Србија тек треба да уведе и сложеност појединачних предмета као додатни критеријум у систему доделе предмета у судовима и тужилаштвима, кроз израду и усвајање методологије и програма за одмеравање предмета.⁶⁵

Интересантан је, у односу на оно с чиме се суочавамо у свакодневној пракси, део у коме Европска комисија указује да је у јануару 2016. године Србија усвојила кодекс понашања за чланове Владе, с правилима о томе како да коментаришу судске одлуке и поступке.⁶⁶ Примера да таква пракса није усвојена има много. Често је на мети критика да тако чини и сам председник Вучић.⁶⁷ Осим тога, у складу са Законом о полицији, нови кодекс полицијске етике са одредбама о заштити података усвојен је у марту 2017. године. То се посебно односи, пише у нон-пејперу на податке „који би могли угрозити ток судског поступка или права трећих лица“.⁶⁸ Међутим, упозорава Брисел, кодекс понашања за посланике тек треба да буде усвојен. Припремају се измене Етичког кодекса и Правилника о дисциплинском поступку и дисциплинској одговорности јавних тужилаца у погледу неовлашћеног саопштавања информација о тренутним или планираним кривичним истрагама медијима. Један од задатака Етичког одбора, формираног у јануару 2016. као стално радно тело ВСС биће да спроведе анализу и појасни да ли ће постојећи Етички кодекс за судије морати да буде измењен у циљу усклађивања са европским стандардима. У погледу законодавних усклађивања са правним тековинама ЕУ, у овој области предстоји велики посао.

Европска комисија упозорава и да у борби против корупције Србија треба додатно да побољша институционалну сарадњу и власништво над процесом, уз подршку јаке политичке воље, како би постигла опипљиве резултате. Замерке су што чланови Савета за борбу против корупције нису систематски консултовани о нацртима закона, који би по процени Савета могли потенцијално да утичу на корупцију у Србији. Тек треба усвојити измене одлуке Координационог тела за Акциони план за борбу против корупције којим се предвиђају квартални састанци у циљу омогућавања редовне квалитативне анализе извештаја Савета. Србији предстоји именовање чланова за одређени број слободних радних места у Савету и уопштено посматрајући, наводи ЕК, српске власти и даље треба да успоставе конструктивнију везу са Саветом. Србији тек предстоји успо-

---

65 Isto, 13-14.

66 У пракси оваква обавеза показала се као ништавна. Када је крајем децембра 2017. правоснажно ослобођен даљег гоњења Предраг Бубало, министар у владама Војислава Коштунице оптужен за одређене злоупотребе, градоначелник Новог Сада и потпредседник СНС, адвокат Милош Вучевић коментарисао је јавно пресуду. Председник Високог савета правосуђа Драгомир Милојевић изјавио је да „не памти такав напад на правосуђе“. *Predsednik VSS za Insajder o izjavi Vučevića: Ne pamtim ovakav napad na pravosuđe, Insajder*, 26. 12. 2017., <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/9158/Predsednik-VSS-za-Insajder-o-izjavi-Vu%C4%8Devi%C4%87a-Ne-pamtim-ovakav-napad-na-pravosu%C4%91e.htm> (сајт посећен 30. 12. 2017).

67 V. Jeremić, Vučić svojim reakcijama nezakonito usmerava sud, *Predsednik Srbije jasno iskazao željeni epilog u slučaju Miroslava Miškovića, Danas*, 29. 9. 2017, http://www.danas.rs/drustvo.55.html?news_id=357894&title=Vu%C4%8Di%C4%87+svojim+reakcijama+nezakonito+usmerava+sud (сајт посећен 12. 1. 2018).

68 Током 2017. и сам новоизабрани председник Републике Србије Александар Вучић није се уздржавао од коментаришања судских одлука. *SUDIJE I TUŽIOCI SRBIJE JASNI: Vučevići komentari o radu pravosuđa su PRITISAK!*, *Espresso*, 28. 7. 2017, <http://www.espreso.rs/vesti/politika/168347/sudije-i-tuzioci-srbije-jasni-vucicevi-komentari-o-radu-pravosudja-su-pritisak> (сајт посећен 30. 12. 2017).

стављање свеобухватне методологије за прикупљање статистичких података, чување и извештавање о кривичним делима корупције. Осим тога, тек треба започети рад на побољшању прикупљања јединствених статистичких података о корупцији. Додатни напор потребан је и у области борбе против трговине људима, финансијских истрага и технолошког криминала.

Када је реч о контроли финансирања политичких партија и финансирању изборних кампања, завршена је анализа спровођења тренутних закона. Србија треба да усвоји Измене и допуне Закона о финансирању политичких партија којима се, између осталог, предвиђа транспарентно финансирање политичких субјеката. Израђен је нацрт измена, спроведена је јавна расправа а ОДИХР и Венецијанска комисија су прибавили експертска мишљења, али се на доношење чека од почетка 2015. године. Наводи се да је у току анализа правног и институционалног оквира како би се објасниле последице „незаконитог богаћења“ – у смислу кривичних, административних и прекршајних импликација – уз помоћ ЕУ. Међутим, Србија треба да изради и нацрт Приручника о спречавању сукоба интереса, након доношења новог Закона о Агенцији за борбу против корупције (АБПК) и да спроведе студију изводљивости о спречавању сукоба интереса државних службеника.⁶⁹

Упркос чињеници да се Србија налази пред локалним изборима, пре свега у Београду, до почетка 2018. Ништа од препорученог није спроведено или примењено.

Што се тиче основних права, указано је да Влада Србије треба знатно да унапреди законодавство у области заштите података, родне равноправности, бесплатне правне помоћи и заштите мањина. Што се тиче забране дискриминације, измене Закона о забрани дискриминације су у припреми, пошто је извршена анализа његовог спровођења. Даље измене су неопходне да би се закон у потпуности ускладио са правним тековинама ЕУ.

Током прошле године, српске власти су наставиле сарадњу са Одељењем за извршење пресуда Европског суда за људска права (ЕСЉП). Током 2016. године, ЕСЉП је донео 36 одлука о Србији, од којих је десет било о додели обештећења због кршења одредби Европске конвенције о људским правима. Тренутно има око 1.550 тужби против Србије које се воде у ЕСЉП.⁷⁰

Што се тиче промовисања и остваривања људских права, установљена је Радна група за припрему Закона о изменама и допунама Закона о заштитнику грађана. Дакле, Србија тек треба да донесе овај закон. Доношење овог закона ће омогућити израду нацрта новог Правилника о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби заштитника грађана. Годишњи извештај Заштитника грађана за 2016. годину је издат и достављен Народној скупштини за расправу. Народна скупштина би требало да донесе закључке које ће спроводити Влада.

Како би се обезбедила политика нулте толеранције за претње новинарима и нападе на новинаре, потребно је ангажовати службе за спровођење закона и приказати јасну политичку вољу. Потребно је тесно надзирати доделу средстава путем позива за доношење предлога за суфинансирање медијског садржаја, као и његову делотворност. Регулаторно тело за електронске медије (РЕМ) мора да обезбеди потпуно спровође-

69 *Non-paper on the state of play regarding chapters 23 and 24 for Serbia*, November 2017, 7–8.

70 *Isto*, 9–10.

ње правних прописа који предвиђају равноправан приступ медијима за све кандидате током изборне кампање. Брисел упозорава да се, када су у питању слободе изражавања и медија, Србија и даље суочава с великим изазовима у стварању окружења које би погодновало плуралистичкој медијској слици. Правне акте, како се наводи у мајском полугодишњем извештају, у области медија би требало у потпуности спроводити. Транспарентност приватног власништва над медијима, државно и приватно финансирање и суфинансирање медијског садржаја треба ефикасно надзирати, између осталог на локалном нивоу. Како би се осигурало да емитери испуњавају своје програмске обавезе, Брисел тражи да се ојача независност, надлежности и овлашћења регулаторног тела. У нон-пејпер ЕК наглашава да пријављени напади на новинаре и застрашивање новинара и даље представљају разлог за забринутост. Сличан тон је, како тврде извори у бриселској администрацији, и у последњем полугодишњем извештају у 2017. години.⁷¹

Као и у годишњем Извештају из новембра 2016. у мају су поново пристигле критике на инклузивност, транспарентност и квалитет израде закона као и захтев да се деловним учини надзор парламента над извршном влашћу. Брисел понавља и да усвајање закона по хитној процедури у Народној скупштини треба ограничити. Србија треба да омогући да се консултације са цивилним друштвом одвијају на систематски и садржајан начин, а потенцијалне користи од стручног знања цивилног друштва у потпуности признају и искористе.

Врхунац политичке манипулације и злоупотребе парламентаризма догодио се у време усвајања Буџета за 2018. годину. Тада је владајућа већина поднела велики број амандмана на буџет који је предложила влада коју подржава. Уочи гласања сви ови амандмани су повучени па је тако опозиција ускраћена за велики део времена за расправу који су заузели владајући посланици одлучни да буџет буде усвојен са што мање расправе.⁷² Ова дубоко недемократска обмана јавности није била противна пословнику али је занимљиво да је чак ни посланици владајуће већине нису сматрали за потребно да правдају. Војислав Шешељ, председник ауторитарне и екстремистичке СРС, иако у очигледном савезу са режимом и посвећен критиковању политичких противника Александра Вучића, и сам је дигао свој глас против ове праксе власти.⁷³

---

71 Isto, 10–11.

72 *Srbija: Usvojen Zakon o budžetu u celini, vlast povukla amandmane, Slobodna Evropa*, 14. decembar/prosinac, 2017., <https://www.slobodnaevropa.org/a/28918176.html> (сајт посећен 30. 12. 2017).

73 M.R.Milenković, *Šešelj: Vlast ugasila svetlo u Skupštini Srbije, Danas*, 14. 12. 2017, http://www.danas.rs/politika.56.html?news_id=365098&title=%C5%A0e%C5%A1elj%3A+Vlast+ugasila+svetlo+u+Skup%C5%A1tini+Srbije (сајт посећен 30. 12. 2017).

ЕУ КОНВЕНТ

Други квартални извештај Европске комисије тзв. нон-пејпер о спровођењу акционог плана у 2017. години, за исти сто довео је власт и партнера из цивилног сектора, Национални конвент за ЕУ.⁷⁴ Транспарентност Србија наводи део платформе Конвента ЕУ у делу везаном за поглавље 23 и налази да су отклоњене неке очигледно нетачне оцене о испуњавању планираних активности, али и указује на потенцијални проблем садашњег начина извештавања у којем се углавном преносе дописи обвезника примене мера и активности, и притом се хронолошки ређају.⁷⁵ То је одлично као архивски материјал, али би било добро када би поред тога постојало нешто што би се могло сматрати аргументованим ставом Владе, односно Владиног радног тела о томе колико је акциони план успешно примењен и на чему се такав став заснива. У вези са извештајем акценат је стављен и на даље функционисање Координационог тела за праћење примене антикорупцијске стратегије, које би, према Акционом плану за поглавље 23 требало да добије и додатне надлежности и да преузме праћење тог акционог плана.

Проблема има више, почев од тога да су Координационо тело и његови послови од самог почетка погрешно устројени, да се пред Уставним судом налази иницијатива за испитивање Владине одлуке на основу које је формирано, да у пракси није донело резултате, није обезбедило примену и координацију антикорупцијских мера, и веома се ретко састајало. Влада Србије тада не разјашњава ни да ли је премијерка преузела послове координатора пошто је претходни председник Владе преузео функцију председника Републике. Друго јавно питање цивилног сектора односило се на даљи поступак у изради коначне верзије Закона о Агенцији за борбу против корупције (АБПК), што се наслања на опаске мајског полугодишњег извештаја ЕК. Влада и тада понавља већ изнети став представника Министарства правде да би требало сачекати избор новог руководства АБПК пре него што закон буде упућен у даљу процедуру.⁷⁶

Остаје нејасно и без одговора хоће ли се поново састајати читава радна група и хоће ли бити нове јавне расправе о решењима која ту буду договорена. Нон-пејпер указује да се ова пракса заобилази и износи замерке да треба „обуздати“ хитне поступке којим Влада Србије углавном прибегава, а тиме и демократску транспарентност и дебату око решења најшире инволвираних чинилаца друштва.

---

74 Више видети у <http://eukonvent.org/>.

75 *Nacionalni konvent o EU za Poglavlje 23, Transparentnost Srbija*, <http://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/naslovna/8764-nacionalni-konvent-o-eu-za-poglavlje-23> (цајт поцећен 30. 12. 2017).

76 *Kuburović: Novi zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije do kraja godine, Beta*, 11. 10. 2017, <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kuburovic-novi-zakon-o-agenciji-za-borbu-protiv-korupcije-do-kraja-godine/hcbd8d4> (цајт поцећен 30. 12. 2017).

Посебно занимљиво, а опет належа на налазе из мајског извештаја, јесте питање активности у вези са могућношћу увођења кривичног дела незаконитог богаћења у правни систем Србије.⁷⁷ То је било предвиђено антикорупцијском стратегијом из 2013, а каснијим актима знатно релативизовано. И тада је било актуелно питање израде анализе која требало је да буде припремљена још до краја 2016. године. Питање (не) увођења овог кривичног дела, које је планирано стратешким актима посебно је занимљиво у контексту сталног помињања Закона о испитивању порекла имовине, који је уврштен у програм Владе из 2016. и 2017, а да притом није нашао место ни у једном стратешком акту. Према најавама, реч је о закону који би имао потенцијалне антикорупцијске ефекте, као такав се често представља и то од стране врхова власти, а насупрот логици, његово доношење није предвиђено стратегијама и акционим плановима нити било којим планским документом стављено у везу са другим прописима. Влада је, након доласка другог полугодишњег извештаја, остала при ставу да није нужно да сваки закон који се доноси нађе своје место у стратешким актима (став изнела шефица преговарачког тима Тања Мишчевић, односно да је „незаконито богаћење“ институт који по многим мишљењима није у складу са нашим правним системом и да радна група која се бави анализом ради. Замерке Брисела су кашњења у реализацији активности, а одговор Министарства правде (помоћник министра Чедомир Бацковић) велики део приписује кашњењу са додељивањем ИПА 2014 пројекта ЕУ, у оквиру којег се ангажују консултанци који ће помагати израду појединих докумената. Иако ова оцена јесте тачна кад је реч о неким активностима, она не може да се примени на све аспекте борбе против корупције.

У вези са могућим изменама Устава у делу који се односи на правосуђе, и приступ који треба да заузму организације цивилног друштва, став Транспарентности је да се актуелна расправа води без јасног увида у временска ограничења за спровођење будућих уставних реформи, без јасног става Владе о томе за какве се реформе залаже и без јасног правног оквира за вођење било какве расправе, јер не постоје правила о организовању јавне расправе о измени Устава. Притом, иако је Влада донела Акциони план за поглавље 23, који предвиђа деполитизацију Високог савета судства (ВСС) и Државног већа тужилаца (ДВТ) (излазак представника Владе и Скупштине из ових тела), а све на основу мишљења Венецијанске комисије, политичке структуре нису ништа предузеле да се ова прокламована намера оствари, што је и део бриселских критика. Због тога би требало тражити да се воља за променама демонстрира на једноставан начин и пре него што буде отворена расправа о конкретним уставним решењима – тако што ће се министарка правде и председник скупштинског одбора за правосуђе повући из рада ВСС и ДВТ. Без таквог јасног сигнала, не може се сматрати да постоји озбиљна намера да се реши проблем због којег се и предвиђа измена Устава. Цивилно друштво треба такође да инсистира на томе да јасно буду саопштена правила јавне расправе – да се зна хоће ли се применити у најмању руку она правила која важе за доношење закона (из пословника Владе) и хоће ли бити одговорено на сваку сугестију која је образложена. Са приспелим другим тзв. нон-пејпер документом, не само да није убрзан рад на реализацији мера из акционих планова него Министарство за европске интеграције (МЕИ) није чак прибегло ни једној обавези тромесечног извештавања Владе. Непријатно за МЕИ, али оправдано за јавност и разлог формирања, са анализом за 2017. годину излази Коали-

---

77 "Srbija potpisala da će uvesti krivično delo nezakonito bogaćenje funkcionera, pa odustala", Beta, <http://www.021.rs/story/Info/Srbija/177543/Srbija-potpisala-da-ce-uvesti-krivicno-delo-nezakonito-bogacenje-funkcionera-pa-odustala.html> (сајт посећен 30. 12. 2017).

ција прЕУговор, с извештајем пуним критичке оштрице кашњења реформских процеса и онога што је Влада предвидела акционим плановима.⁷⁸ Шта сазнајемо из владе Србије– сви датуми се редефинишу и усклађивања са демократским и правним тековинама ЕУ померају се за три године.

---

⁷⁸ *Извештај Коалиције “ПрЕУговор” о правосуђу, слободи и безбедности, РТС, 19. 12. 2017, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/124/drustvo/2976437/izvestaj-koalicije-preugovor-o-pravosudju-slobodi-i-bezbednosti.html> (сајт посећен 30. 12. 2017).*

ДЕМОКРАТИЈА И НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

Демократизација из прве половине 2000-их учинила је да и у Србији и у Хрватској политички представници националних мањина листом уђу у владе. У то време то је свакако био демократски искорак, посебно с обзиром на чињеницу да су партије најбројних националних мањина, додуше само у Србији, учествовале у обарању претходног ауторитарног режима. Међутим, временом су се притисци из ЕУ разликовали, па је Брисел често инструментализовао националне мањине у Србији. Када је ЕУ било потребно, злоупотребљавани су и бенигни инциденти као што су кафанске туче без последица како би било актуелизовано и злоупотребљено стање права националних мањина. Данас, када су такви инциденти несумњиво једнако учестали и неповезани с политиком Владе, у условима тренутног прихватања Владе Србије да спроводи политику решавања будућег статуса Косова и Метохије у складу са тежњама Брисела, ове инциденте више нико не спомиње. Једино мањинско питање које је отворено из ЕУ представља питање заступљености хрватске мањине у Народној скупштини Србије.

На простору југословенских земаља, најбољи положај српске мањине био је у Хрватској пре уласка у ЕУ. После уласка политика је радикално измењена.

У Србији је ситуација често представљена као идеална и из ЕУ за сада нема приговора. На основу искустава, међутим, можемо рећи да није такав случај. Питање демократије и права мањина у државама какве су југословенске, за сада ипак зависи од притисака из ЕУ или од суседа, а не само од чињеничног стања на терену.

У изборној кампањи 2012. Томислав Николић најавио је „помирење Мађара и Срба“. Такође, добио је и подршку тадашњег новопазарског муфтије Муамера Зукорлића. Ранији споразуми с националним мањинама о политичким коалицијама продужени су и после смене Владе 2012, те после избора 2014. и 2016. године. Последица је била да бивши муфтија и власник приватног универзитета без лиценце постане, захваљујући властима, један од креатора српске просветне политике пошто је дошао на чело скупштинског Одбора за просвету. Националне мањине нису мета кампања режима, иако, треба рећи да парламентарни медији углавном, иако безусловно подржавају владе Александра Вучића, воде и радикалну националистичку кампању у којој вређају представнике националних мањина у Србији, мада настоје да никада не нападну личне и партијске интересе коалиционих партнера СНС-а па тиме ни владајућег режима.

ЗАКЉУЧАК

Према закључцима аутора овог извештаја демократија је у Републици Србији назадовала током претходне, 2017. године. Реч је о апсолутном назадовању које истина није драматично, али показује динамику вишегодишњег процеса. Разлог за опадање демократије садржан је у дугорочној кризи српског друштва, коју је само подстакла и убрзала Светска економска криза (2007 - 2012 године). Неформални споразум између СНС на једној и ЕУ и САД на другој страни, омогућио је да упркос формалној демократизацији степен демократије суштински опада у сваком погледу, чак и према налазима већине страних установа.⁷⁹ Уочен је и тренд повећања разлике између стања демократије у Србији и у околним државама. Опозиција по први пут после 2000. године из избора у изборе указује на изборне неправилности. Неправилности на које је указивала СНС 2012. нису добиле судски епилог. Такође, на делу је и политичка употреба статуса мањина ради ојачавања ауторитарних карактеристика власти. Маргинализација опозиције, недостатак дијалога у друштву, пасивизација јавних сервиса и државних медија, бруталност деловања од државе често подржаних прорезимских парламентарних медија, мањкави изборни процеси, развој култа личности и нови већински јавни дискурс према демократији, присутни су од доласка коалиције СНС-СПС на власт 2012. године. Међутим, председнички избори 2017., фингирани “Дијалог о Косову”, однос према парламенту, судству, установа четвртог стуба власти, медијске кампање у јавности и корупцији – обележили су ову годину и учинили је најгором од 2012. по питању стања демократије у Србији.

Налази овог извештаја, баш као и закључци велике већине извештаја других домаћих и страних анализа о тој теми, недвосмислено указују да је током 2017. године дошло до смањења степена демократије у Републици Србији. На стање демократије утицало је више фактора, међу којима је најважнији деловање Српске напредне странке и њених савезника. Преломан тренутак кад је реч о опадању демократије представљају председнички избори из априла 2017., када су популарност и власт Александра Вучића, на суштински неравноправним и недемократским изборима, добиле плебисцитарну легитимацију. На сличан начин као што је популистичком употребом уставом прокламоване вишестраначке демократије, Слободан Милошевић настојао да прикрије ауторитарну природу и застарело тоталитарно наслеђе свог режима и обезбеди му опстанак, Вучић је од неизграђеног демократског и вишестраначког система започео формирање сопственог модерног, ауторитарног режима. Урушавање и кварење демократских установа (Народна скупштина, судство, РТС, РИК, РЕМ...) пратила је нетолерантна владавина већине око које су често деловале парламентарне установе (рецимо приватни медији који

---

79 Цесидов извештај показује да је од 2007. до 2014. смањен број политички опредељених грађана Србије који подржавају демократију. Према овом извештају, присталице демократије нису биле у већини међу подржаваоцима тренутно владајућих странака. *Stanje demokratije u Srbiji, Istraživački projekat Nacionalnog demokratskog instituta (NDI) i CeSID-a*, http://www.cesid.rs/wp-content/uploads/2017/02/CeSID_NDI_Stanje_demokratije_2014.pdf, 6 (сајт посећен 4. 12. 2017).

су од државе на разне начине добијали велика новчана средства а делују искључиво у прилог Александра Вучића и његове владе; или групе насилника које су у појединим изборним местима, рецимо у Пећинцима, имале већу снагу и утицај од полиције). Сумње у нерегуларност избора појавиле су се систематски по први пут после септембарских избора 2000. године. Слабости судства посебно су до изражаја дошле кад је реч о слабостима законодавне и претежности судске власти. Слабости парламента показале су се како у неравноправности опозиције, тако и у разним злоупотребама пословника које су ову установу претвориле у сервис власти.

Од посебног је значаја пасивност ЕУ и САД у овом питању. Очигледно је настојање да ради наводне стабилности и „решавања“ статуса Косова и Метохије у Србији буде ограничена демократија и омогућена успостава власти сличне режиму Мила Ђукановића у Црној Гори.

Аутори овог извештаја препоручују влади Србије:

- Поштовање закона и унутрашњих докумената демократских установа.
- Прекид патерналистичке и клијентелистичке политике према Народној скупштини.
- Прекид утицаја власти на судство.
- Прекид сарадње са парадржавним медијима и поштовање улоге јавних сервиса.
- Успостављање равноправности опозиције у свим сегментима демократског живота.
- Заустављање кампања ксенофобије и унутрашњих подела.
- Омогућавање пуне и транспарентне контроле изборног процеса.
- Иницирање истинског и трајног дијалога са опозицијом о најважнијим државним питањима.
- Позив и омогућавање сваке контроле избора од стране ОЕБС-а.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

321.7

**ИЗВЕШТАЈ о стању демократије у
Републици Србији** : за 2017. годину / за издавача
Чедомир Антић ; уредник Игор Вуковић. - 2017- .
- Београд : Удружење грађана Напредни клуб,
2018- (Београд : Шпринт). - 30 cm

Годишње.
ISSN 2560-564X = Извештај о стању демократије у
Републици Србији
COBISS.SR-ID 255457292